

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Disposition av uppsatsen	3
2. Bakgrund	4
2.1 ESF och ESF-rådet	4
2.2 Växtkraft Mål 3-programmet	4
2.2.1 Bakgrund	4
2.2.2 Insatsområdena inom Växtkraft Mål 3	5
2.3 Presentation av EU-projektet "Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens" inom Karlshamns kommun.	5
2.3.1 Projektets organisation, syfte och mål	6
2.3.2 Bakgrund och framväxt av projektet	6
2.3.3 Projektledarens ansvar	7
2.3.4 Projektledarens arbetssätt	8
3. Problemformulering och Syfte	9
4. Begreppsdefinitioner	9
4.1 Invandrare/direktinvandrare/anknytningsinvandrare	9
4.2 Begreppet flykting	9
4.3 Begreppet kompetens	9
4.4 Begreppet validering	10
4.5 Begreppet integration	10
4.6 Begreppet differentiering	10
5. Tidigare forskning och statliga utredningar	11
5.1 Invandrar och flyktingpolitik	11
5.2 Invandring och sysselsättning	13
5.3 Strategier för anpassning	13
5.4 Utpekade grupper	14
5.5 Arbetsmarknadsanknytning	15
5.6 Validering av kunskap och kompetens	16
5.7 Mångfaldens möjligheter	16
6. Teori	18
6.1 Norbert Elias och John Scotsons teoretiska modell	18
6.1.1 Centrala begrepp	18
6.1.2 Delen före helheten	18
6.2 Charles Tillys teori om beständig ojämlikhet	19
6.2.1 Centrala begrepp	19
6.3 Tillys teoretiska modell	20
7. Metod	22
7.1 Kvalitativ metod	22
7.2 Intervjumetod	23

7.2.1 Intervjuform	24
7.2.2 Intervjupersoner	24
7.3 Tillvägagångssätt	25
7.3.1 Bearbetning och analys av datamaterial	26
7.4 Etiska överväganden	26
7.5 Urval	27
7.6 Metoddiskussion	27
7.6.1 Trovärdighet	27
7.6.2 Styrka och svagheter med fältarbetet	28
8. Resultat	29
8.1 Tiden före projektet	29
8.2 Vägen in i projektet	32
8.3 Situationen idag	34
8.3.1 Förändringar framöver	36
8.4 Slutsatser av resultatet	36
8.5 Utvärdering av projektet	36
8.5.1 Resultatbeskrivning av projektet "Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens" inom Karlshamns kommun.	36
9. Analys	39
10. Diskussion	43

Referenser

Bilaga 1 Intervjuguide

1. Inledning

Utgångspunkt för denna studie befinner sig inom projektet *"Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens"* inom Karlshamns kommun. Projektet finansieras av Europeiska Socialfonden (ESF), som är en underliggande instans till den Europeiska unionen (EU). Projektet startade hösten 2001 i Karlshamns kommun, med syftet att tillvarata invandrarnas högskolekompetens. En förfrågan gjordes om några studenter vid Institutionen för samhällsvetenskap och humaniora, skulle kunna göra en utvärdering av EU-projektet. Ett möte med projektledaren ägde rum på högskolan, där hon informerade oss om projektet. Vi beslöt oss för att göra en utvärdering inom ramen för vår C- uppsats i sociologi. Vi fann detta mycket intressant och blev nyfikna på hur ett EU-projekt läggs upp och hur Karlshamns kommun har verkat för att tillvarata deltagarnas kompetens. Vi var fyra studenter som deltog i kursen sociologi 41-60 poäng, där alla var intresserade av denna uppgift. Därav fastställdes att vi skulle skriva två uppsatser och då studera olika delar av projektet. Vi har valt i denna uppsats att rikta in oss på Växtkraft Mål 3 och EU-projektet som helhet, där vi valt att lägga fokus på deltagarna i projektet. Syftet med denna studie är att utvärdera EU-projektet *"Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens"*, samt fördjupa förståelsen för vilka möjligheter och eller hinder välutbildade invandrare möter vid introduktionen till arbetsmarknaden inom Karlshamns kommun.

Vår förförståelse för invandrare var att det är människor som kommit hit av olika anledningar, och att de flesta har det svårt i vårt svenska samhälle. Vår förförståelse vad det gäller själva EU-projektet, var den att det mål och de syften som fanns i projektansökan skulle uppnås inom tiden för projektet. Efter intervjun med projektansvarig ändrades vår förförståelse till att vår uppfattning blev den att det viktigaste var att arbeta fram olika arbetsmetoder. När ansökan till ESF görs måste det finnas målkriterier med, för att ett projekt ska kunna arbeta fram mot dessa mål.

1.1 Disposition av uppsatsen

Denna uppsats är uppdelad i nio avsnitt. Den första rubriken består av inledning och en disposition av uppsatsen. Del två innehåller en bakgrund där Europeiska socialfonden (ESF), Växtkraft Mål 3 och EU- projektet i Karlshamns kommun behandlas. I den tredje delen presenteras vårt problemområde och syftet med uppsatsen. Avsnitt fyra beskriver de definitioner av de för uppsatsen centrala begrepp. Del fem utgörs av tidigare forskning inom ämnet. Vidare innehåller uppsatsen en teoridel där vi använt oss av två teoretiker och deras modeller för beroenderelationer grupper emellan och beständig ojämlikhet. För att få en förståelse för hur relationer uppstår och hur de reproduceras, har vi utgått från Elias och Scotsons modell Pars Pro Toto. Vi har även använt oss av Tillys teoretiska modell som innefattar orsaksmekanismer som samverkar och förstärker ojämlikheten. Sedan följer ett metodavsnitt med en redogörelse för den kvalitativa metod vi valt att använda oss av. I nästkommande del redovisas resultatet, där vi gjort en tolkning av vår empiriska undersökning. Resultatet följs av en analysdel, där vårt empiriska resultat analyseras utifrån de teoretiska modeller som presenterats i uppsatsen. Avslutningsvis redovisas en diskussion av uppsatsen och utvärderingen av projektet, där vi redogör för de slutsatser som kan dras av studien, och de nya frågor den väcker.

2. Bakgrund

I detta avsnitt kommer vi att beskriva Svenska ESF (Europeiska socialfonden) och dess samverkande råd. De mest omfattande programmen i Sverige är Växtkraft Mål 3 och Equal. Vi begränsar oss i denna uppsats till att redogöra för ett insatsområde inom Växtkraft Mål 3. Med tanke på att uppsatsens övergripande syfte är att utvärdera EU-projektet, kommer vi att avgränsa oss till att redogöra för det insatsområdet som gäller integration, mångfald och jämställdhet. Trots denna avgränsning kommer vi kortfattat att redogöra även för de andra fyra insatsområden, som bildar Växtkraft Mål 3 i Sverige under perioden 2000-2006. Här redovisas den projektansvariges berättelse om bakgrunden till att EU-projektet startade i Karlshamns kommun. Vilken också beskriver tillvägagångssättet när de ansökte om ekonomisk finansiering till projektet. En beskrivning av projektledarens arbetssätt, lärdomar och tankar presenteras. Vidare redovisas vad Karlshamns kommun har för syfte med projektet och även en angivelse om vilka uppgifter och vilket ansvar projektledaren har i detta projekt.

2.1 ESF och ESF-rådet

Europeiska socialfonden (ESF), är Europeiska Unionens viktigaste redskap för att främja sysselsättning och stimulera tillväxt. Svenska ESF-rådet är sedan år 2000 den statliga myndighet som driver ESF:s program i Sverige. Det mest omfattande är Växtkraft mål 3. Svenska ESF-rådet har kontor fördelade i hela Sverige. Det finns två nationella sekretariat ("huvudkontor") belägna i Stockholm och Falun samt 20 regionkontor runt omkring i landet. Antalet medarbetare uppgår sammanlagt till 140 personer. Chef och generaldirektör för Svenska ESF-rådet är Anne-Marie Qvarfordt. Den svenska regeringen styr verksamheten inom Svenska ESF-rådet genom instruktion och upprättande av regleringsbrev. Uppgiften är att genom programmen stärka individens ställning i arbetslivet och på detta sätt gynna sysselsättning och tillväxt. En del i uppgiften är att ta till vara erfarenheter från tidigare program (Broschyr Svenska ESF - Rådet och Europeiska socialfonden i Sverige, nov 2001).

2.2 Växtkraft Mål 3-programmet

2.2.1 Bakgrund

År 1998 lades ett förslag fram till regeringen om hur en uppmuntran till generell kompetensutveckling i arbetslivet skulle kunna utarbetas. Syftet med förslaget var att främja kompetensutveckling för alla anställda och de olika processer som skulle bidra till ökad flexibilitet på arbetsplatserna. Förslaget grundades på att den svenska arbetsmarknaden karaktäriseras av en snabb strukturomvandling, vilket ställer höga krav på individens kompetens. Om inte kunskapen uppdateras successivt kommer en "god" utbildning i unga år att vara obetydligt användbar under den senare delen av den anställdes förvärvsliv. I en värld som förändras allt snabbare, är ny kunskap nödvändig för att individens produktivitet och anställbarhet skall kunna bestå och öka.

Den svenska regeringens ekonomiska politik är inriktad på att främja hög tillväxt, ökad meningsfull aktivitet och minskad arbetslöshet. Även den Europeiska unionen har upprättat en strategi som gäller sysselsättning. Strategiarbetet mellan Europeiska unionen (EU) och den svenska regeringen sker löpande. Med detta menas att de

båda parterna sinsemellan utbyter information för att uppnå de uppsatta målen. Bidrag till de olika projekten sanktioneras av EU men det är de regionala råden som har hand om utbetalningarna till de olika projekten inom varje region (Samlat programdokument för växtkraft Mål 3, 2000-2006 Sverige).

2.2.2 Insatsområdena inom Växtkraft Mål 3

Växtkraft Mål 3 skall hjälpa och stärka individen på den svenska arbetsmarknaden genom att utveckla kompetensnivån. Detta bidrar till ökad tillväxt och därigenom minskad arbetslöshet. Växtkraft Mål 3 vänder sig till såväl anställda inom den offentliga som den privata sektorn. Programmet är också ett stöd för organisationer och arbetslösa. Växtkraft Mål 3:s huvuduppgift är att höja kompetensen för de människor som behöver, så att de får en möjlighet att söka nya arbeten eller att få ett arbete överhuvudtaget. Programmet är uppdelat i fem insatsområden.

- Kompetensutveckling för sysselsatta
- Ökad anställbarhet och företaganda
- Integration, mångfald och jämställdhet
- Lokal utveckling
- Tekniskt stöd (Samlat programdokument för växtkraft Mål 3, 2000-2006 Sverige).

Kompetensutveckling för sysselsatta skall stimulera till kompetensutveckling för såväl löntagarna som företaget att kompetensutvecklas. *Ökad anställbarhet och företaganda* är inriktat på att uppnå stimulans genom arbetsrotation, såväl för anställda som långtidsarbetslösa och långtidssjukskrivna. *Integration, mångfald och jämställdhet* skall stödja integration och mångfald för såväl personer med utländsk bakgrund som funktionshandikappade. *Lokal utveckling* är ett insatsområde som skall ge mindre projekt av lokal karaktär stöd. *Tekniskt stöd* är ett område som innefattar att det finns underlag för teknologi och utrustning lokalt, för att de krav som finns för Växtkraft Mål 3 skall kunna uppnås.

Finansiering av det svenska Växtkraft Mål 3-programmet (för perioden 2000-2006) omfattar totalt cirka 24 miljarder svenska kronor (cirka 2,8 miljarder euro), varav EU bidrar med cirka 6,4 miljarder kronor (748 miljoner euro). Ansökan görs till rådet för svenska Europeiska socialfonden (ESF) som är ansvarig myndighet för genomförandet av Växtkraft Mål 3 i Sverige. Ansökningar hanteras av ESF-rådets regionala kontor, som också fattar beslut om stöd (samlat programdokument för växtkraft Mål 3, 2000-2006 Sverige).

Vi kommer i detta arbete att behandla insatsområdet integration, mångfald och jämställdhet inom Växtkraft mål 3. Inom insatsområdet riktas fokus mot integration och mångfald.

2.3 Presentation av EU-projektet "Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens" inom Karlshamns kommun.

Under uppsatsens gång kommer vi att i texten skriva endast projektet när vi behandlar EU – projektet "Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens".

2.3.1 Projektets organisation, syfte och mål

Huvudman för projektet är Karlshamns kommun/kommunstyrelsen. Organisationen består även av en ledningsgrupp med företrädare från följande intressenter, Karlshamns kommun genom arbetsmarknadskontoret, omsorgsförvaltningen, Komvux, Kunskapslyftet och projektledare. Dessutom ingår även Arbetsförmedlingen, privata och offentliga arbetsgivare. Samtliga intressenter samarbetar för kommande syfte och mål. Styrgruppen som arbetar med projektet består av representanter från kommunen. Här ingår projektledaren, rektor för komvux, ansvarig rektor för sfi, kommunens arbetsmarknadschef, enhetschefen för flyktingmottagningen samt representanter för Arbetsförmedlingen. Denna grupp har haft kontinuerliga träffar under projektets gång. (Projektbeskrivning, bilaga till ansökan till Växtkraft Mål 3).

Syfte

- Att tillvarata invandrarnas sociala kompetens, kunskaps och utbildningsmässigt, socialt, kulturellt och språkligt.
- Att underlätta integrationen för invandrarna och bredda deras möjligheter att få arbete inom sina kompetensområden eller gå vidare till kompletterande studier.
- Att försöka bidra till att skapa en framtidstro hos invandrarna och en övertygelse om att de kan påverka sin egen framtid.
- Att påverka offentliga och privata företag/myndigheter till att skapa kvalificerade praktikplatser åt välutbildade invandrare och på sikt få företag/myndigheter att ge invandrare anställning.
- Att företag genom att anställa invandrare får kompetens att knyta internationella kontakter.
- Att vidga möjligheterna för näringslivet i Karlshamns kommun att tillvarata viktig kompetens och därmed förbättra tillväxten (Projektbeskrivning, bilaga till ansökan till Växtkraft Mål 3).

Mål

Projektet ska leda till att invandrarnas kompetens stannar i Karlshamns kommun genom att de erbjuds arbeten direkt efter projektet eller efter kompletterande studier. Satsningen kommer att vidga kunskandet och kompetensen i kommunen. Vid projekttidens slut ska sjuttio procent av projektdeltagarna ha gått vidare till antingen anställning eller studier (Projektbeskrivning, bilaga till ansökan till Växtkraft Mål 3).

2.3.2 Bakgrund och framväxt av projektet

Tankar på ett eventuellt EU-projekt väcktes i Arbetsmarknadsnämnden inom Karlshamns kommun. Diskussioner fördes inom nämnden om en förväntad brist på kompetens och utbildad arbetskraft, även hur dessa framtida problem skulle kunna lösas. En fråga som aktualiserades var om det fanns någon möjlighet att tillvarata den kompetens som personer med utländsk bakgrund hade, och som fanns inom Karlshamns kommun. Den person som är projektansvarig för EU-projektet, satt vid denna tid som ledamot i Arbetsmarknadsnämnden. I sin roll som ledamot fick han i uppdrag av nämnden, att granska vilka möjligheter det fanns för ett EU-projekt med syfte att tillvarata högskoleutbildade invandrades kompetens. Vid tillfället för granskningen, gick Europeiska socialfondens Mål 3 och 4 ihop. Bidrag kunde sökas inom Mål 3 dels till att inventera, och dels till att komplettera invandrades kunskaper

till de kompetensbehov som invandrarna behöver för att komma in på den svenska arbetsmarknaden. En rapport lades fram till Arbetsmarknadsnämnden, som beskrev vilka möjligheter det fanns för ett framtida EU-projekt. Återigen gavs ett nytt uppdrag till ledamoten, som bestod av att börja planera för ett projekt. Arbetsmarknadsnämnden inledde här ett samarbete med Flyktningmottagningen och Arbetsförmedlingen, då det är dessa instanser som invandrarna främst kommer i kontakt med. Dessa tre parter arbetade tillsammans fram ett prospekt på ett projekt, där det framgick vilka riktlinjer och syften skulle finnas. Planen lades fram till ESF-kontoret i Karlskrona, som angav att det fanns goda chanser för ekonomiskt stöd. En projektansökan skickades iväg, vilken beviljades. Beslut fattades att EU-projektet "Tillvaratagande av invandrades högskolekompetens" blev förlagt under tiden 1 maj 2001 till den sista april 2002. Projektstarten drog dock ut på tiden, vilket hade sina orsaker i att personalrekryteringen tog tid.

Medfinansiärer till projektet är Karlshamns kommun, finansieringen utgörs av eget arbete för tjänstemän. Arbetet kan bestå av utbetalning av socialbidrag, eventuella löner för de som deltar i projektet men som tillfälligt arbetar. En annan medfinansiär är Arbetsförmedlingen. Denna instans är involverad på grund av arbetslöshetskassan (A-kassa) och aktivitetsstöd, dessa bidrag betalas ut via försäkringskassan (F-kassan) som även de är medfinansiärer. Arbetslöshetskassan Alfa (Alfa-kassan) är också en medfinansiär, då som ett komplement till övriga a-kassor på arbetsmarknaden. Landstinget finns också med för dem som eventuellt får praktikplatser eller arbete där. När det gäller EU-projekt där Socialfonden är finansiär, är kriterierna att projekten ska ha karaktären av att inte vara några genomförande projekt utan arbetsprocessinriktade. Med hjälp av den ekonomiska finansieringen ska det utvecklas metoder för att få igång processer för arbetssätt. En verksamhet där det redan finns lösningar och där resultatet är givet, är det svårt att få bidrag till. Grundtanken och syftet med detta projekt är att de erfarenheter som det genererar, ska kunna berika andra kommuner och verksamheter. När lösningar och resultat av ett projekt kommit fram är det ovanligt att bidrag fås, utan då övergår arbetsmetoderna till en mer reguljär verksamhet.

Det är först i en ordinär verksamhet som krav kan börja ställas på färdiga produkter. Projektet ska leda till att frågor väcks vad gäller exempelvis strukturen för att hitta lösningar inom bland annat Högskolan, Socialstyrelsen med deras regler (Projektansvarig, 19/11 2002).

2.3.3 Projektledarens ansvar

- Att i samråd med de olika intressenterna rekrytera projektdeltagare.
- Att svara för att projektdeltagarens individuella utvecklingsplan upprättas, genomförs och utvärderas.
- Att anskaffa praktik – och studieplatser.
- Att löpande följa den enskilda deltagaren i projektet.
- Att hålla kontakt med företrädare för praktikplatser respektive utbildningsanordnare och lärare.
- Att tillsammans med ledningsgruppen delta i olika former av opinionsbildning och marknadsföring.
- Att ansvara för projektets ekonomi inom givna ramar.
- Att fungera som projektets verkställande tjänsteman (Projektbeskrivning, bilaga till ansökan till Växtkraft Mål 3).

2.3.4 Projektledarens arbetssätt

Arbetstiden för projektledaren var till en början endast 20 procent av en heltidstjänst under tiden maj till augusti. Under projektets gång har projektledaren haft 22 personer inskrivna och i november 2002 har hon kontakt med 10 personer. När en person får kontakt med ledaren för projektet ska denne vara klar med sin sfi, sedan bestäms en tid för ett första samtal. Projektledaren och den person som vill ingå i projektet möts för att gå igenom vad individen har för bakgrund. De olika bakgrundsuppgifter de granskar är var de kommer ifrån samt vilken utbildning och mål de har. Mål som uppkommer är att de ofta består av ett arbete inom sitt kompetensområde. Efter introduktionssamtalet börjar projektledaren arbeta med att undersöka vad det är som i första hand behöver göras för att kunna hjälpa individen. För de flesta deltagare behövs ytterligare utbildning i det svenska språket, för att deltagarna ska klara av det nationella provet i svenska som behövs för att behörighetskriterierna ska uppfyllas till Högskolan. Projektledaren förmedlar även kontakt med Verket för högskoleservice (VHS), genom att hjälpa till med att sända deltagarnas dokument för validering.

Till största tidsomfattande del utgörs projektledarens arbetsuppgifter av att föra diskussioner med närliggande Högskolor om problem med bedömningen av VHS validering.

Invandrarna har oftast inte någon erfarenhet av det svenska arbetslivet, något som medfört att projektledaren inriktad mycket av sitt arbete mot att försöka ordna praktikplatser. Syftet med praktikplatser är att deltagarna ska komma ut på arbetsmarknaden, för att få förståelse av hur det svenska arbetslivet fungerar. Arbetet med praktikplatser har utgått från att det ska vara en kvalificerad praktikplats, där deltagarens kompetens står i centrum. Detta innebär exempelvis att en ekonomiutbildad ska få tillgång till ekonomiavdelningen inom ett företag. Här menar projektledaren att problem ofta infinner sig. Välutbildade invandrade människor som får praktikplatser ska inte hamna i produktionen inom en organisation, utan arbeta parallellt med en exempelvis civilingenjör om individen är kemist. Det har varit mycket svårt att ordna praktikplatser, mycket svårare än vad projektledaren hade kunnat föreställa sig.

Parallellt med arbetet att få fram praktikplatser, sker kontinuerliga träffar med deltagarna. När praktikplats ordnats följer projektledaren med ut till arbetsplatsen där det sker en intervju liknande en vanlig anställningsintervju. Därefter tas beslut om och när deltagaren kan börja. Vid detta tillfälle kopplar projektledaren in handläggaren på Arbetsförmedlingen, för att få ett beslut om aktivitetsstöd för deltagaren. En gång i månaden görs en uppföljning på praktikplatsen, där projektledaren träffar både handledaren och deltagaren. Där granskas närvaron formellt, eftersom den skall rapporteras till F-kassan. Diskussioner förs även över hur det fungerar och om det är något som deltagaren behöver komplettera för sitt arbete. Då kompletteras detta genom olika kurser som projektet bekostar.

Vägledning, råd och stöd är en uppgift som projektledaren ensam skall sköta om. Detta har blivit hennes främsta uppgift. I första hand har denna uppgift bestått i att försöka stötta deltagaren att få tillbaka tilliten till sig själva.

Projektledaren har följt projektets intention att arbeta med cirka tio deltagare samtidigt. Hon har dock aldrig sagt nej om det har funnits någon som önskat skriva in sig. Att arbeta för att deltagarna ska bli integrerade i arbetslivet, har visat sig vara svårt. Det har uppstått fler hinder än förväntat. Ett av dessa har varit den dåliga

självkänsla som funnits hos deltagarna, inriktningen på arbetet har först och främst bestått av att försöka återskapa individernas självkänsla (Projektledare, 19/11 2002).

3. Problemformulering och Syfte

Fler invandrare fick tillträde till den svenska arbetsmarknaden under 1990-talet. Trots detta finns det fortfarande en skillnad mellan svenskfödda och utrikes födda människor. Skillnaden motsvaras inte av skillnader i form av utbildning och yrkeserfarenhet. Invandrare måste ta sig över åtskilliga hinder för att få träda in på den svenska arbetsmarknaden. Problemen återfinns ofta hos arbetsgivare och fackförningars normer, regler och förhållningssätt, vilket är slöseri med såväl kompetens som mänskliga resurser (Integrationsverket, 2003).

Syftet med denna studie är att utvärdera EU-projektet *"Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens"*, samt fördjupa förståelsen för vilka möjligheter och/eller hinder välutbildade invandrare möter vid introduktionen till arbetsmarknaden inom Karlshamns kommun.

4. Begreppsdefinitioner

Under denna rubrik definieras för uppsatsen centrala begrepp. Dessa är invandrare/direktinvandrare/anknytningsinvandrare, flykting, kompetens, validering, integration och differentiering.

4.1 Invandrare/direktinvandrare/anknytningsinvandrare

Begreppet invandrare används för att beskriva antingen utrikes födda personer eller utländska medborgare, som har flyttat från ett land för att bosätta sig i ett annat. Begreppet innefattar personer som har flyttat till Sverige av en rad olika skäl, exempelvis för arbete, familjeanknytning, studier eller politiska skäl. Under senare delen av 1990-talet har invandrarbegreppet ifrågasatts. Regeringspropositioner har betonat vikten av att så lite som möjligt använda begreppet invandrare. De menar att endast de personer som nyligen flyttat till Sverige skall benämnas som invandrare (Ds 1999: 48).

4.2 Begreppet flykting

Flykting är en person som av någon anledning lämnat sitt hemland för att söka skydd i ett annat land än det som hon/han är medborgare i. Flyktingar söker skydd beroende på att de känner sig förföljda på grund av etniska tillhörighet, politiska uppfattning, religiösa tro, nationalitet eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp (Westin, 1999).

4.3 Begreppet kompetens

Kompetens åsyftar olika kvaliteter. Kompetent innebär att vara kvalificerad i förhållande till något, detta kan vara att en individ är kvalificerad till de krav en viss organisation ställer, eller att uppfylla en skolas målsättningar vad gäller kunskap. Om en breddning av kompetensbegreppet granskas, innebär det mer än kunskaper och färdigheter. Det uppfattas som ett rörligt begrepp som förändras över tid, som måste

relateras till en speciell verksamhet eller mål. Det som då menas är att kompetensen reflekterar över individens förmåga att klara av de krav som ställs i yrkesverksamheter. Individens förmåga bestäms utifrån kunskaper, färdigheter, erfarenheter, social förmåga och värderingar. Detta betyder att individen ska veta fakta och kunna metoder, kunna göra och hantera verktyg, att lära av misstag och framgångar. Individen ska även kunna knyta kontakter, samarbeta, förhandla och lära ut samt att vara motiverad för sina handlingar, att anse dem riktiga och att ta ansvar för dem (Broomé m.fl. 1996).

4.4 Begreppet validering

Med validering avser regeringen en strukturerad bedömning, värdering och erkännande av kunskaper och kompetens som uppnåtts både i och utanför det formella utbildningsväsendet. Tre delar kan urskiljas inom detta område. För den enskilde individen handlar det dels om validering av kunskaper och kompetens som är inhämtade på olika sätt för att få betyg som ger behörighet för vidare studier. Det handlar även om att få ett kompetensbevis, yrkesbevis eller branschcertifikat som är inriktat mot arbetslivet, det vill säga en validering av yrkeskompetens. Den tredje delen handlar om den pedagogiska biten, detta kan vara anpassning av upplägget till utbildning och genomförandet i förhållande till den vuxnes förutsättningar och förkunskaper (SOU 2001:78).

4.5 Begreppet integration

Integration är den sociala process som gör det möjligt att bilda en sammanhållen helhet utifrån skilda gruppers intresse, erfarenheter och särart. Begreppet integration betyder att olika grupper i samhället inte behöver ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor. Integration är inte endast en process utan också ett mål. Ett viktigt inslag i integrationen är en gemensam värdegrund, likvärdiga levnadsvillkor och delaktighet i den sociala gemenskapen. Integration är i likhet med andra ord en beskrivning av sociala processer som är förknippade med små förändringar över tiden. Det är en ömsesidig process även om den oftast riktas mot grupper som ska komma in i samhället. Förändringen involverar både de grupper som ska integreras och samhället i övrigt. Integrationen i Sverige är till för att skapa goda villkor för delaktighet och fullvärdigt medborgarskap (SOU 1997/98: 16).

4.6 Begreppet differentiering

Vi kan idag differentiera på grund av många olika faktorer, det kan bero på ålder, kön, klass, hälsa, etnicitet, sexualitet, utbildning och arbete - arbetslöshet. Ur differentiering kan segregation uppstå som en åtskillnad, vilket gör att människor inte möts. På grund av denna åtskillnad uppstår *vi* och *dom* vilket gör att *dom* känns som något främmande. Den sociala hierarkin är relaterad till makt att påverka både sitt eget liv och andras. Om vi studerar effekterna av segregation kan vi se att detta kan leda till familjeupplösning, socialt bidragsberoende, arbetslöshet, ohälsa, utanförskap med mera (Arnesson, 2001).

5. Tidigare forskning och statliga utredningar

I detta kapitel presenteras tidigare forskning inom uppsatsens ämne. Den forskning som kommer att belysas är främst olika statliga utredningar inom invandrings- och flyktingpolitiken.

5.1 Invandrar och flyktingpolitik

Invandringpolitiken handlar om reglering av invandring. De frågor som invandringpolitiken reglerar är exempelvis vilka och hur många människor som ska få tillstånd att komma in i Sverige. Den svenska invandringpolitiken är för närvarande mycket hårt reglerad, vilket medför att det är svårt för invandrare att få arbetstillstånd i Sverige. Den utomnordiska invandringen har under de senaste femton åren dominerats av flyktinginvandring och familjeanknytningsfall. Detta bidrar till att flyktingpolitiken på olika sätt varit aktuell under 1980- och 1990- talen, och är en del av Sveriges allmänna invandringspolitik.

År 1998 bildades Integrationsverket och ansvaret för flyktingmottagandet ligger sedan dess inom denna verksamhet. Det nuvarande systemet innebär att överenskommelser med kommuner om mottagandet av skyddsbehövande ska finnas i den omfattning som krävs för att organiserat överförda flyktingar ska kunna bosätta sig i en kommun vid ankomsten till Sverige. Målsättningen är att senast fyra veckor efter det att uppehållstillståndet har beviljats, ska flyktingar kunna bosätta sig i en kommun. Mellan Integrationsverket och kommunerna finns en överenskommelse för mottagandet av flyktingar. Vid mottagandet ska en bedömning göras av vilka förutsättningar som finns för individens egen försörjning och delaktighet i samhället. En ny struktur finns sedan 1985 för flyktingmottagandet. Denna innebär att flyktingar sprids över hela landet för att försöka undvika en koncentration av invandrare till vissa kommuner. För de kommuner som tidigare inte tagit emot flyktingar, är det nya systemet en utmaning.

Svårigheterna kan vara materiella områden som arbete och bostad såväl som anpassningsfrågor. I många fall har kommunerna kunnat hantera dessa svårigheter. I andra fall har det uppstått anpassningsproblem mellan flyktingar och kommuninvånare. Det finns skäl att anta att ideal och verklighet inte riktigt överensstämmer när det gäller flyktingpolitiken. Sverige mötte det nya millenniet med en reviderad och mer preciserad politik, nämligen integrationspolitiken. Invandrapolitiska kommittén tillsattes för att se över den svenska invandrapolitiken. Kommittén konstaterade att Sverige numera är ett mångkulturellt samhälle. Förklaringar till detta är att allt fler människor har en utländsk bakgrund och att internationella impulser når Sverige genom den tilltagande globaliseringen. Den framtida nya integrationspolitiken har fått samma inriktning som den generella socialpolitiken, genom att den egna försörjningen, delaktighet och medansvar i samhället oavsett etnisk, kulturell och social bakgrund, ska prioriteras. En följd av kommitténs arbete innebar en stor organisatorisk förändring, vilken resulterade i etablerande av Integrationsverket 1998. Huvuduppgiften för detta verk är att förverkliga integrationspolitiken, som enligt riksdagsbeslut ska beröra hela befolkningen och samhällsutvecklingen i stort. Integrationspolitiken ska särskilt arbeta med missförhållanden som hänger samman med etnisk eller kulturell bakgrund. Invandrapolitiska kommitténs bedömning ger en mörk bild. Bilden visar att det föreligger en betydande social och ekonomisk marginalisering särskilt bland nya utomeuropeiska invandrargrupper. Det finns en systematisk tendens till att personer med utländsk bakgrund som kollektivt inte når den svenskfödda befolkningens

genomsnittliga förvärvsfrekvenser och inkomstnivå. Situationen förändrades dramatiskt under 1990-talets ekonomiska kris.

Enligt invandrapolitiska kommittén föreligger det en stark separation mellan svenskar och många personer med utländsk bakgrund på grund av en extrem hög arbetslöshet och växande långvarigt bidragsberoende. Separationen förstärks ytterligare genom bostadssegregering. Exkludering och marginalisering är två internationella begrepp som kännetecknar situationen. Att få möjlighet till egenförsörjning är en viktig nyckel till integration. Integrationen beskriver en process med riktning mot en harmonisk relation och balans mellan delarna och helheten. Det är ett uttryck för om en vision om hur samhället ska vara, om en situation som ska uppfattas som positiv och önskvärd. Problem uppstår dessvärre när denna vision om helheten och delarna tillämpas på grupper som på förhand definieras som "annorlunda", och även deras relation till majoriteten i samhället. De kulturella identiteterna är komplexa och föränderliga. Därför är det inte riktigt att utgå från att det finns fasta gränser mellan olika grupper. Den risk som finns är att människor låses fast i ett mönster där föreställda olikheter, snarare än likheter blir en grund för den sociala sammanhållningen (Integrationsverket, 2001).

Socialstyrelsen presenterar i sin Rapport integration, 2001 den första omfattande studie som tar avstånd från en generaliserad bild av levnadsförhållanden hos människor med utländsk bakgrund. Namngivna grupper har studerats och jämförts med infödda svenskar. Det finns framför allt två centrala lärdomar i rapporten. Det första är att människor med utländsk bakgrund, som har sina rötter i bestämda utvandringsländer, människor som slentrianmässigt under flera decennier definierats som invandrare och lagts i samma "fack", visar stora variationer mellan grupperna och inom gruppen. Det andra visar att för de sämst ställda grupperna bland invandrare från ett och samma utvandringsland gäller en ansamling problem. Dessa problem är bland annat att dessa grupper är arbetslösa, har små materiella resurser, är bidragsberoende, har sämre hälsa och saknar familj nära sig eller kontakter i övrigt. Studien visar också att låg utbildning har en negativ påverkan på så väl de invandrades som svenskarnas chanser på arbetsmarknaden. Men individer med utländsk bakgrund med hög utbildning löper jämfört med svenskar betydligt högre risk att vara arbetslösa eller inte alls få någon arbetsmarknadsanknytning. Svenskkunskaper är ytterst viktigt för att integrera sig genom arbete. Goda svenskkunskaper ger, vid lika villkor i övrigt, goda arbetsinkomster. Generellt finns det påtagliga klyftor mellan bestämda grupper av människor med utländsk bakgrund och en absolut majoritet av infödda svenskar. Klyftorna kan karaktäriseras med begreppen exkludering och marginalisering (Soydan, 2000).

Relationen mellan den utlandsfödda och den svenskfödda befolkningen ska i första hand ses som en maktrelation. Integrationen bör därför ses som en fråga om likvärdig tillgång till makt, inflytande och maktresurser. En definition av vilka hinder och möjligheter som finns för att utlandsfödda individer ska uppnå en likvärdig position som svenskfödda när det gäller makt och inflytande måste göras. Även om maktdimensionen är central för att förstå mekanismer för integration, hinder och möjligheter finns det stora risker att ensidigt fokusera på skilda gruppers tillgång eller brist på maktresurser. Maktrelationer har alltid två sidor, de som har tillgång till makt och de som saknar makt. När utgångspunkten ligger i detta perspektiv är det även viktigt att identifiera vilka strukturer, aktörer och mekanismer som skapar differentiering, segregering och marginalisering (Integrationsverket, 2001).

5.2 Invandring och sysselsättning

Sverige var ett utvandringsland fram till 1930-talet. En bidragande orsak till att människor började invandra till andra länder, där ibland till Sverige var världskriget i Europa. Vid andra världskrigets slut uppkom ett stort behov av arbetskraft inom industrin. Behovet av arbetskraft höll i sig ända fram till 1970-talet, och berodde på den ekonomiska och industriella tillväxten tillsammans med den demografiska utvecklingen (Broomé m.fl.1996).

Samspelet mellan en växande svensk ekonomi och länder med arbetskraftsoverskott, är den viktigaste orsaken till den moderna svenska invandringen. En annan viktig orsak till den nutida invandringen till Sverige är landets flyktingpolitik. Från och med 1950 fastställs varje år en så kallad flyktingkvot för överföring av flyktingar från flyktingläger i Europa till Sverige. Sedan slutet av 1960-talet har en del förändringar i flyktinginvandringen till Sverige skett. Förändringarna beror delvis på att den utomeuropeiska flyktinginvandringen har blivit större än den europeiska invandringen, men även den spontana invandringen av asylsökande har ökat kraftigt.

Flyktinginvandringen från östeuropeiska länder har minskat och flyktinginvandringen från Mellanöstern och Afrika har ökat, även det att under 1990-talet har antalet flyktingar från Balkan ökat kraftigt. Invandrare har under flera decennier varit kraftigt överrepresenterade inom servicesektorn och verkstadsindustrin. De inflyttade invandrarnas sysselsättningsmönster skiljer sig inte på något väsentligt sätt från befolkningen i övrigt. Även om de nu inte är lika koncentrerade till tillverkningsindustrin arbetar de huvudsakligen inom denna sektor. Det finns likväl stora skillnader mellan de olika invandrargrupperna vad gäller sysselsättningssektor. Sedan 1980-talet har många invandrade personer befunnit sig i arbetsmarknadspolitiska program, främst arbetsmarknadsutbildning. De invandrare som är födda utanför Europa, är de som har det sämsta läget på arbetsmarknaden. När arbetslöshetssiffror uppskattas bör även hänsyn tas till den dolda arbetslösheten. Andra betydelsefulla faktorer är tiden för invandring. De människor som invandrade efter 1980 har en betydligt sämre position än de som kom tidigare (Soydan, 2000).

5.3 Strategier för anpassning

De människor som kommer till Sverige har olika individuella ambitioner och förväntningar vad gäller arbetslivet. Dessa ambitioner och förväntningar beror på vilka mål och vilken tidsplanering de har för sin vistelse här. Alla måste anpassa sig på ett ytplan i arbetsliv, skola och boende. Men sedan beror mycket på hur olika individer investerar på olika saker. En del väljer en framtid i detta land, andra en tillfällig överlevnad, några på att kunna arbeta och spara pengar för att kunna återvända till sitt hemland, och en del prioriterar ett politiskt eller kulturellt arbete för hemlandet. Bland de människor som bestämmer sig för att stanna och leva i Sverige, vare sig de beslutar sig genast eller först efter många år, finns en stor bredd av anpassningsstrategier. Några vill integreras så fort som möjligt i det nya samhället, medan andra strävar efter att behålla den egna kulturella och religiösa tillhörigheten. I svensk invandrarpolitik har det slagits fast att valfrihet skall gälla. Med detta menas att invandrarna skall kunna välja i vilken mån de vill uppgå i en svensk kulturell identitet och i vilken grad de vill bibehålla och utveckla egen kultur, seder och bruk, så länge dessa inte strider mot lagar och grundläggande värderingar i Sverige. Den kulturella mångfalden ses som något gott i samhället. Men samtidigt kan konstateras att friheten att välja är begränsad i praktiken, detta syns tydligast i arbetslivet där

optionen blir särskilt påtaglig. Att komma in i arbetslivet på andra nivåer än de allra lägsta är svårt. Kraven är stränga, detta gäller inte bara arbetssituationen, utan även kraven på kulturell anpassning, och dessa krav ifrågasätts sällan (Brune, 1993).

Målen med introduktionen till det svenska samhället, är att flyktingar och invandrare ska ha ett arbete som de kan försörja sig på och att de är delaktiga i det svenska samhället. Egenförsörjning i form av tillgång till arbete är ganska lätt att mäta. Bristen här är uppenbar, vilket leder till socialbidragsberoende. Att kunna klara sin egen försörjning är en viktig förutsättning både för möjligheterna att klara ett nytt språk och för att bli delaktig i det nya samhället. Om hindren för egenförsörjning är många försvåras också integrationen i det svenska samhället. Egenförsörjning är nyckeln till integrationen, och det är i arbetslivet invandrare får svenska kontakter och får träna på språket. Många av dem som invandrade på 1990-talet har haft stora svårigheter att komma in på den svenska arbetsmarknaden, vilket bidrar till att de haft svårt att försörja sig. Den ekonomiska krisen och den generellt höga arbetslösheten skapade nya hinder för nyanlända invandrades möjligheter till integration. Men redan innan krisen på 1990-talet, under högkonjunkturer fanns dessa hinder.

Väntetiden på uppehållstillstånd för asylsökande är alldeles för lång. Vad som händer med de väntande, deras förutsättningar för att komma in i det svenska samhället, deras tidigare utbildningar, yrkeserfarenheter, förhoppningar och motivation, såväl som deras fysiska och psykiska hälsa skiljer sig från individ till individ. Det som händer är dock att de blir passiva, att de glömmer och tappar sin kompetens, blir uppgivna och får svårigheter med att påbörja sin integrationsprocess, då de inte vet om de får uppehållstillstånd. Integrationsverket arbetar med att skapa förutsättningar för integration i Sverige. En viktig del i detta arbete är ett samarbete mellan många olika aktörer. Det är med andra ord nödvändigt att myndigheter, kommuner, företag, arbetsmarknadsorganisationer, frivilliga organisationer, flera högskolor med mera ser till att samarbeta för denna angelägenhet (Integrationsverket, 2001).

5.4 Utpekade grupper

I den arbetsmarknadspolitiska diskussionen har några grupper ofta pekats ut som att de löper högre risk än andra att drabbas av arbetslöshet. Med arbetslösheten följer ofta andra problem bland annat ekonomiska, psykiska, sviktande självförtroende, avtagande självaktning, upplevelser av att vara överflödig, förlust av gemenskap med andra, upplevelse av att vara isolerad, sårbarhet, irritabilitet och bitterhet. En av dessa utsatta grupper är invandrare och flyktingar. I takt med att efterfrågan på arbetskraft minskade, reducerades den invandring som var en så kallad arbetskraftsinvandring. Istället följde anknytningsinvandring (föräldrar, makar, barn) till tidigare invandrare. Till följd av politiska omvälvningar och krig ökade under perioden därefter flyktinginvandringen. Utländska medborgares sysselsättningsstatus har trendmässigt försämrats sedan 1950-talet. Deras sysselsättning låg tidigare högre än totalbefolkningens, men ligger idag lägre.

Det finns en hierarkisk fördelning över invandrades svårigheter att få tillträde på svensk arbetsmarknad. Här kan ses att de som har det lättast är invandrare från de nordiska länderna. Svårast har invandrare från utomnordiska länder och då i synnerhet de som kommer ifrån utomeuropeiska länder. Den diskriminering av invandrare som förekommer i svenskt arbetsliv handlar huvudsakligen om nätverksrekrytering. Med detta menas att rekrytering sker främst genom vänner och

bekanta till redan anställda. Men diskrimineringen handlar även om så kallad statistisk diskriminering. Statisk diskriminering innebär att invandrare exkluderas för att arbetsgivare bedömer det som mindre sannolikt att de kan finna tillräckligt goda sökande att anställa i den kategorin. Därför är de mindre benägna att lägga ned arbete på att värdera ansökningar från invandrare (Soydan, 2000).

5.5 Arbetsmarknadsanknytning

Utländska medborgare har två till tre gånger så hög arbetslöshet som svenska medborgare. För vissa nationaliteter är arbetslösheten ännu högre, i vissa fall över 50 procent. När dessa siffror betraktas från arbetsmarknaden bör det tilläggas att stora grupper invandrare, i synnerhet de nyanlända, inte ens hunnit bli registrerade som arbetssökande. Resultatet av den svaga arbetsmarknadsanknytningen är att stora grupper invandrare är starkt beroende av socialbidrag och även överrepresenterade bland förtidspensionerade. Även om en del av de tidigare arbetskraftsinvandrarna har slagits ut från arbetsmarknaden, är det ändå de senaste årens stora flykting – och anknytningsinvandring som satt sin prägel på genomsnittsantalen, eftersom de haft svårare att få förankring på arbetsmarknaden. Det har gjorts undersökningar som kommit fram till att det tar mycket längre tid att nå arbetsmarknadsanknytning för invandrare idag än vad det gjorde för tidigare invandrargrupper. I vetenskapliga studier och i offentliga debatter skiljs det ut flera olika förklaringar till invandrares svårigheter att få anknytning till den svenska arbetsmarknaden (Broomé m.fl., 1996).

Det kan handla om arbetslivets struktur. Där de traditionella okvalificerade "förstaarbetena" för invandrare har minskat i antal. Även att nykomna invandrare inte kan eller inte förväntas kunna tillräckligt bra svenska för att erbjudas mer kvalificerade arbeten. Andra förklaringar pekar på brister i mottagarsystemet. Under förläggningstiden och i kommunplaceringarna fräntas flyktingarna sin initiativkraft, genom att tjänstemän välvilligt ordnar det mesta för dem och gör dem till bidragstagare. På många håll har undervisningen för Svenska för invandrare (sfi) inte fungerat effektivt, liknande förhållanden gäller för den grundläggande vuxenutbildningen. Kritik har även riktats mot Arbetsförmedlingens brister, och då vad det gäller att hjälpa invandrare med högre utbildning, eller att ta tillvara på de kunskaper som invandrarna har med sig. I detta sammanhang framhävs även bristerna och den långsamhet som finns inom Verket för högskoleservice (VHS) och då vad gäller deras bedömning av utländska utbildningar. Invandrarnas utbildningsnivå kan inte vara hela förklaringen till deras sämre ställning i arbetslivet (Brune, 1993). Det har ofta skett en degradering av migrantarbetarna och flyktinginvandrarna i industriländerna. I dessa samhällen erkänns inte deras kvalifikationer och arbetslivserfarenheter. Invandrarnas anspråk på mer kvalificerade jobb avvisas systematiskt med hänvisning till orealistiskt höga språkkrav (Schierup m fl, 1992). Degraderingen drabbar dock inte alla grupper. Det verkar finnas ett systematiskt mönster, en tyst rangordning av olika nationaliteter i arbetslivet som gör att olika grupper bemöts med olika slags förväntningar och attityder (Brune, 1993). Det viktigaste hindret för invandrares tillträde till arbete anses vara det förhållningssätt som arbetsgivarna har. Här menar invandrare själva att de blivit diskriminerade av svenska arbetsgivare, genom att arbete erbjudits till svenskar med sämre meriter. Arbetsförmedlare förklarar också svårigheter med att ordna jobb åt invandrare, detta beroende på arbetsgivarnas negativa attityder. Praktikplatser, provanställningar och andra metoder som skulle underlätta inträdet på

arbetsmarknaden för invandrare, är något som inte används så mycket som det borde göras. Vilket ofta beror på arbetsgivarnas ointresse att ta emot invandrare (Brune, 1993).

5.6 Validering av kunskap och kompetens

Validering är något som ingår i infrastrukturen för det livslånga lärandet. Validering är en åtgärd som har många syften. Dessa syften får positiva återverkningar inom flera politikerområden, framförallt inom arbetsmarknad, integration, näringslivet och utbildning. Kompetensnivån har betydelse för individens möjligheter att få och behålla ett arbete, och att kunna påverka ett arbetes utveckling. Nya former av organisationer på arbetsplatser ställer andra och ökade krav på den enskilde. Tillgången på arbetskraft med rätt kompetens kommer att vara av avgörande betydelse för att näringsliv och offentlig förvaltning ska kunna utvecklas och därigenom bidra till regional utveckling. På grund av detta är det viktigt att ta tillvara på människors reella kompetens. De viktigaste målgrupperna för validering är både individer med utländsk yrkeskompetens och personer som genom yrkesutövning i Sverige skaffat sig kunskap och kompetens, som de av olika skäl önskar få formellt bekräftat (SOU 2001: 78).

I en utbyggd validering av utländsk kompetens, finns det stora vinster att hämta både för individen och för ekonomin. Den invandrade människan slipper meningslösa arbetsmarknadsåtgärder och långa väntetider. Istället får individen möjlighet att komma in på arbetsmarknaden inom det utbildningsområde han/hon har kompetens för. I och med detta kan både stat och kommun göra besparingar. Validering av yrkeserfarenheter av personer med utländsk högskoleutbildning, är något som är viktigt att få till stånd. Tillräckliga kunskaper finns idag inte hos myndigheter när det gäller att bedöma invandrades validerade dokument, för att kunna hjälpa dem mot det svenska arbetslivet. Integrationsverket och Högskoleverket har rekommenderat att ett antal högskolor ska ansvara för att ta fram kompletterande utbildningar inom vissa områden. Dessa bör ingå i de högskolors reguljära utbud, och dessa högskolor bör få ökade resurser för att erbjuda kompletteringar för alla yrkeskategorier med akademisk bakgrund. Dessa inflyttade akademikers resurser har inte tagits tillvara. Några förklaringar kan ses i bristen på kompletteringsutbildningar och att det saknas ett samarbete mellan olika instanser vad gäller satsning på utbildningar. Mot bakgrund av att Sverige är ett samhälle med etnisk och kulturell mångfald kommer behovet av kompletteringsutbildningar att vara stort i framtiden (Integrationsverket, 2001).

5.7 Mångfaldens möjligheter

Det finns ingen enhetlig definition av begreppet mångfald. Många människor sätter ett likhetstecken mellan mångfald och etnisk mångfald. Mångfald handlar om olikheter av till exempel kön, etnicitet, ålder, social tillhörighet, utbildning, sexuell läggning och så vidare. Eftersom vissa av dessa är oföränderliga (exempelvis kön och etnicitet) och andra föränderliga (ålder och utbildning). Eftersom mångfald handlar om olikheter avses det inte bara om att få till en blandning av till exempel män/kvinnor, svenskfödda/invandrare, gamla/unga etcetera. För att få en fungerande mångfald inom arbetslivet, måste verksamheter för att kunna värdera och ta tillvara på olikheter bli mångfaldsorienterade. Detta innebär att verksamheter och

organisationer måste genomgå tre steg för att bli införstådda med mångfalden. Det första steget innebär att inte diskriminera, utan att kunna se till individen istället för att identifiera människan som tillhörande en grupp. Steg två är att kunna värdesätta mångfald. Idag rekryterar organisationer främst för att klara kompetensförsörjningen. De har ej förmåga att se och ta tillvara på mervärdet i mångfalden som invandrarna ger. Invandrarna hamnar längst ned i organisationen och förväntas där att smälta in i arbetsplatsens normer. Det tredje och sista steget är att kunna hantera mångfalden. Detta innebär att anpassa alla processer för mångfald och undanröja eventuella hinder.

Med anledning av integrationens och migrationens utveckling har flera positiva bilder av mångfaldens möjligheter förbättras. Det är många faktorer som medverkar till en positiv bild av mångfaldens möjligheter som uppkommer ur migrationens och integrationens spår. Många företagsamma människor har kommit till Sverige genom att invandra under 1990-talet. Det är en stor andel av de utlandsfödda människor som har en hög utbildning med sig när de kommer. Det är också ofta som dessa individer har med sig betydelsefulla erfarenheter och en ansenlig företagsanda. Om dessa invandrade individers förutsättningar kunde göras mer synliga, skulle människor få en bild av individer där många invandrat i arbetsför ålder och där de flesta har en avklarad utbildning. Även att de flesta av dessa invandrade människor har erfarenhet av arbetslivet, men även en kompetens som är olik den inhemska och som skulle kunna vara en stor tillgång i en internationaliserad ekonomi. Men även att dessa människor har visat initiativkraften att klara ett uppbrott från sitt hemland. I många fall har det då handlat om uppbrott ifrån länder i krig och konflikter. Genom att analysera synergieffekterna av integration och mångfald, har det nu blivit möjligt att ta ett gemensamt initiativ framåt. Förutsättningarna för detta är ett ökat engagemang mellan det civila samhället, det privata näringslivet, det politiska systemet och den offentliga sektorn. För att uppnå resultat i integrationsfrågorna kommer under de närmsta åren en gemensam agenda. Denna – Agenda Integration och Mångfald – kommer att utgöra utgångspunkten för integrationspolitikens inriktning. Det som denna agenda skall lyfta fram är bland mycket annat att utveckla introduktionen genom att sätta individen i fokus och släppa in fler aktörer. Även att fullfölja en öppen dialog om hur hindren för såväl inträde som vidare avancemang för arbetsmarknaden ska minskas. Det ska kunna genomföras snabbare bedömningar så att individerna kan använda sin utbildning och yrkeskompetens på den svenska arbetsmarknaden (Integrationsverket, 2001).

6. Teori

Uppsatsens teoretiska ram utgörs av Elias och Scotsons modell Pars pro toto (delen före helheten), för att visa på beroenderelationer människor eller grupper emellan. Även Tillys teoretiska modell som innefattar sociala orsaksmekanismer som samverkar och förstärker ojämlikhet.

6.1 Norbert Elias och John Scotsons teoretiska modell

Elias och Scotson studerade sociala processer för mänskliga samhällen. I studien låg fokus på makt- och statusrelationer med tillhörande spänningar. De fann med hjälp av sin teorimodell Pars pro toto skillnader i maktrelationer som finns mellan två ömsesidigt beroende och samverkande grupper.

6.1.1 Centrala begrepp

De centrala begreppen i Elias och Scotsons teori är *spel*, *spelstyrka* och *figuration*.

Begreppet spel

Spel används som en metafor för att åskådliggöra samhälleliga skeenden. Detta är en interaktion som styrs av regler, men även av kamp. Spelbegreppet är komplext på grund av att det finns olika sorters spel. Spelets komplexitet har att göra med hur många deltagare som medverkar, detta beroende av hur gruppen ser ut. Det finns spel från en deltagare ända upp till lagsporter (Elias, Scotson, 1999).

Begreppet spelstyrka

Spelstyrka handlar inte om egenskaper hos spelarna, utan om relationen dem emellan. Om en spelare är starkare än någon annan har denna övertaget över spelet. Det vill säga som den starkaste spelare kan denna bestämma hur vinnandet ska gå till och därmed styra spelgången. Däremot blir det mer socialt komplext och mer oförutsägbart ju fler spelare som deltar i spelet, eftersom sammansättningen dem emellan aldrig riktigt kan förutsägas. Dessa begrepp handlar om och används för att visa på olika sorters makt och kamp som finns grupper och människor emellan (Elias, Scotson, 1999).

Begreppet figuration

Figurationer används som ett verktyg för att komma bort från det som är dysfunktionellt i grupper. Figurationer ska ses som ett nätverk av ömsesidigt beroende människor. Dessa människor formas av skiftande olikheter vad gäller skiftbalanser och maktrelationer. Förklaringar till fenomen bör försöka finnas i människors beteende med avseende på deras inbördes beroende, och därmed försöka utsluta att lägga in värderingsaspekter som god och/eller ond. Att utgå från att försöka förstå hur relationer uppstår, men framförallt hur de reproduceras (Elias, Scotson, 1999).

6.1.2 Delen före helheten

Teorin bygger på en modell som kallas för Pars pro toto (delen före helheten), som används för att kunna hitta fem utgångspunkter.

- Den moraliska differentieringen
- Den etablerade gruppens makt att bestämma över definitioner.
- Ett gemensamt normsystem.
- Värderings – och stigmatiseringsprocess.
- Social sammanhållning och integration.
- Maktrelationer som är skapade genom "vi – dom".

Modellen grundas på att med hjälp av olika figurationer och begreppet spel och spelstyrka undersöka vad det är i dessa punkter ovan som gör att maktskillnader i grupper hela tiden reproduceras. Den etablerade gruppen skapar en socialt konstruerad bild, där de låter en del av gruppen representera hela gruppen. Det vill säga de för fram de bästa medlemmarna ur den etablerade gruppen som får representera dem, och minoriteten ur outsidersgruppen, de sämsta, fick representera denna grupp. Detta medför att det blir den etablerade gruppens makt att bestämma över definitionerna, det vill säga de får makt att styra spelet. Att utgå ifrån en figuration, till exempel "gamla familjer" skiljs dessa ut från andra som saknar denna egenskap exempelvis "nya familjer". Genom att skilja ut något från något annat kan kontraster ses vad gäller statusskillnader och spänningar som ger denna figuration dess specifika sociala betydelse.

De sociala sammanhang som undersöks med hjälp av figurationer visar på social särställning och överlägsenhet, vilket visar sig i relation till andra grupper. Olikheter kan åskådliggöras i att vissa grupper eller människor har byggt upp de sociala band och ett starkt kollektivt medvetande som för dem samman. Att de redan har ett normsystem med en social kontroll av vad som lämpar sig, och genom detta för den stigmatiseringen vidare och håller därmed ihop den egna gruppen. Att ha en god sammanhållning, solidaritet, konsensus i gruppen bidrar till att stärka makt och gruppegenskaper. De som inte tillhör denna grupp har inget att sätta emot eftersom de inte har byggt upp något eget normsystem. De har ingen sammanhållning, utan är mer individualister på grund av den låga integrationen. Detta gör att de lever upp till de egenskaper som den andra gruppen tillskriver dem, vilket gör att de tillåts bestämma definitionerna. Detta innebär att de därmed även kan styra spelet och dess spelregler. Beroenderelationer mellan grupper medför en tydlig maktspänning och konflikter mellan grupper. Detta uppstår beroende av att det finns ett inbyggt mönster som grupper bildar tillsammans, det handlar alltså inte om individuella egenskaper. Beroende av hur starkt integrerad individer är, påverkar hur pass förtryckt och underordnad individen blir (Elias, Scotson, 1999).

6.2 Charles Tillys teori om beständig ojämlikhet

6.2.1 Centrala begrepp

De centrala begreppen i Tillys teori är *kategorier*, *bestående ojämlikhet*, *lokal kunskap* och *skript*.

Begreppet kategorier

Kategorier har en relationell form och utgörs av en grupp aktörer som delar en gränslinje som skiljer dem från och förbinder dem med åtminstone en annan grupp aktörer som tydligt stängs ute. En kategori förenar aktörer som bedöms lika, skiljer ut aktörer som anses vara olika och definierar relationerna mellan de båda grupperna (Tilly, 2000).

Inre och yttre kategorier

Inre och yttre kategorier säger ingenting om det kategoriella parets innehåll eller medlemmar, utan visar den relation som kategorierna har till organisationen i fråga. I de inre kategorierna accepteras skillnader. Exempel på detta kan vara kategorin sjuksköterska/läkare, där det accepteras att läkaren har högre lön på grund av högre utbildning. Däremot accepteras inte skillnader i den yttre kategorin, utan här förstärks snarare ojämlikheten. Detta kan till exempel vara om det finns externa skillnader mellan man och kvinna som har samma position (Albinsson, 2002).

Begreppet bestående ojämlikhet

Detta är ojämlikheter som varar från en social interaktion till nästa, och särskilt uppmärksamma dem som är bestående över yrkesbanor, livstider och organisationshistorier. Ojämlikhet befästs genom att individer och grupper anpassar sig efter de rådande omständigheter som finns. Även att makt- och organisationsmönster sprids och efterliknas i nya sammanhang och organisationer (Tilly, 2000).

Skript

Skript är rutiner i generella relationer inom parställda kategorier, till mer universella rutiner. Skript beskriver hur individer förstår transaktionen med sin handling och även hur den ska utföras. Detta kan förstås med att en individ vet hur han/hon ska handla/bete sig vid exempelvis ett uttag av pengar i en bank (Albinsson, 2002).

Lokal kunskap

Skiftningar i relationer, exempelvis kompisrelationer och äktenskapsrelationer, där det finns en underförstådd överenskommelse. Här handlar det om mer informella normer, regler, värderingar med mera som är oskrivna och dolda mönster. För att en individ som är nykomling i en grupp ska kunna verka i gruppen, måste han/hon först förstå överenskomna strukturer som är gemensamt skapade i denna grupp (Albinsson, 2002).

6.3 Tillys teoretiska modell

Detta är ingen konkret teori utan mer en generell attityd. Modell omfattar fyra orsakselement som samverkar och förstärker ojämlikhet. Det första är exploatering vilket innebär att individer förfogar över resurser och hämtar vinst för egen del. Här använder sig individer av underordnade som utför uppgifter som de själva skulle ha gjort. Det andra är möjlighetsansamling som är en komplementär komponent till exploatering. De som blir exploaterade, exempelvis de underordnade börjar värna om sitt och vill ha kontroll över detta. När både exploatering och möjlighetsansamling

är etablerade finns ytterligare två mekanismer som läggs till för att befästa detta. Den ena är efterlikning där individer tar efter det redan etablerade mönstret och överför sociala relationer för att effektivisera och därmed vinna tid. De upprätthåller existerande strukturer. Den andra är anpassning som är en utveckling av rutiner vilket kan vara inbördes hjälp, politiskt inflytande, uppvaktning och informationsanskaffning på grundval av kategoriella ojämlika strukturer. Individer försöker anpassa sig efter den kategoriella ojämlikheten. Den mest drivande tesen är efterlikning, det är den som reproducerar det vill säga återskapar den kategoriella ojämlikheten igen (Tilly, 2000).

För att modellen ska hålla måste det finnas ett nätverk mellan olika kategorier som gör att de förstår varandra och inte hamnar så långt ifrån varandra. Det är viktigt att det finns inlägg. Kategoriell ojämlikhet utgör ett specialfall av kategoriella relationer i allmänhet. Den är en särskild, men ovanligt kraftfull kombination inom en liten uppsättning konfigurationer av nätverk. Dessa nätverk har uppträtt miljontals gånger i olika skalor och olika miljöer under hela den mänskliga historien. Dessa fem olika nätverk är den grundläggande uppsättningen av konfigurationer och består av kedjan, hierarkin, triaden, organisationen och det kategoriella paret. En kedja består av två eller flera likartade och hopkopplade förbindelser mellan sociala positioner (personer, grupper, identiteter, nätverk eller något annat). En hierarki är en sorts kedja, där hopkopplingarna är asymmetriska och positionerna är systematiskt ojämlika. Triaden består av tre positioner, vars förbindelser med varandra är lika till innehåll, men inte nödvändigtvis lika i värde. Organisationerna är en välavgränsad samling förbindelser, där åtminstone en position har rätt att upprätta förbindelser över gränsen och alltså knyta samman positioner som är förenade genom interna band. Till slut det kategoriella paret som består av en social betydelsefull gränslinje och åtminstone en förbindelse mellan positioner på vardera sidan om den. För att förstå ett fenomen måste de sociala orsaksmekanismerna studeras steg för steg för att sedan knyta ihop dem. Det finns två dimensioner i vilka de sociala transaktionerna skiljer sig. Detta är den grad av lokaliserad gemensam kunskap som deltagarna i en transaktion använder sig av. Även den grad i vilken deltagarna redan har tillgång till ett skript för en sådan transaktion. Det vill säga en tankemodell för hur de ska förstå denna transaktion och hur de ska handla i den.

Skript och lokal kunskap är viktiga för ojämlikheten. Skript ger mönster för deltagande i särskilda former av sociala relationer, medan den delade lokala kunskapen kan ge ett skiftande innehåll i dessa sociala relationer. Bland de fyra grundläggande mekanismer som alstrar bestående ojämlikhet bygger efterlikning huvudsakligen på skript, medan anpassningen i hög grad bygger på ansamling av lokal kunskap. Dessa samspelar på många fronter där de har ett dialektiskt samspel. Det kan tydligt ses hur individer tillhör en kategori och utesluter andra. Individer improviserar i stor utsträckning när de saknar den lokala kunskapen. Skapandet av nya sociala relationer följer ofta ett sicksackmönster. Detta visar sig i att individer börjar noggrant följa ett detaljerat skript, samlar på sig lokal kunskap, improviserar med hjälp av denna kunskap, gör misstag och upptäcker oförutsedda konsekvenser, rättar till dessa misstag och tar hand om konsekvenserna tills dessa tillfälliga lösningar på problemen inte längre håller. Detta innebär att individen får gå tillbaka för att hämta nya skript. För att sedan kunna vidga den delade kunskapen tills han/hon som nykomling deltar i de intensiva solidaritetsrutiner som förutsätter en sådan kunskap (Tilly, 2000).

7. Metod

Detta metodkapitel beskriver den vetenskapliga metod vi valt att använda oss av som hjälpmedel i uppsatsen. Metod är läran om de instrument som kan användas för att samla in data eller fakta (Halvorsen, 1992). Vi kommer även att redogöra för vilket tillvägagångssätt som valts för att uppnå uppsatsens syfte. Vi är fyra studenter som skall skriva två olika uppsatser med olika syften men vi har en uppgift gemensamt, vilken är att utvärdera EU-projektet "*Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens*" i Karlshamns kommun. Uppsatserna redovisas med två olika metodsätt. Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod och den andra uppsatsen bygger på en kvantitativ metod. Metodansatsen är "explorativ" med kvalitativ inriktning. Den explorativa ansatsen syftar till att kartlägga eller att göra möjligt att se ett sammansatt problem. Genom intervjuer söker forskaren ny information och nya infallsvinklar till ämnet som studeras (Kvale, 1997). Den "explorativa" ansatsen för denna uppsats handlar om att vi genom intervjuer upptäcker, kartlägger och försöker förstå sex enskilda personers erfarenheter och upplevelser, av att ingå eller att ha ingått i EU-projektet. Dessa sex personer som deltagit i projektet härstammar alla från utomeuropeiska länder.

7.1 Kvalitativ metod

De kvalitativa metodernas fruktbarhet ligger i att de antas bättre stämma överens med individens värden. Metoderna lämnar dessutom utrymme för personlig prägel och förståelse för individens tankar och handlingar, såsom de själva formulerar dem. Forskaren vill försöka se världen som de utforskade ser den. Detta betyder att den subjektiva dimensionen ställs i centrum (Franssén, 1997). Den kvalitativa metoden stödjer sig på ord och syftar till exemplifieringar (Svenning, 2000). Det innebär ett induktivt tillvägagångssätt, det vill säga om forskaren närmar sig en verklighet som han/hon inte har några större kunskaper om. Syftet med metoden är att utveckla begrepp om ett fenomen och att skaffa sig största möjliga helhetsförståelse av alla aspekter hos fenomenet (Halvorsen, 1992). Forskaren går in utan några klara hypoteser, vilket ger en djupare förståelse för det som söks. Med en kvalitativ metod vill forskaren försöka förstå ett fenomen, snarare än att förklara det (Svenning, 2000). Den kvalitativa forskaren är i första hand intresserad av en process, och i denna process få fram vad det egentligen är som sker. Vad händer när tiden går? Hur ser den "naturliga" historien ut som ligger bakom händelsen eller företeelsen som studeras? För det andra är kvalitativa forskare intresserade av innebörd, det vill säga hur människor skapar mening i sina liv, hur de upplever och tolkar dessa upplevelser samt hur de strukturerar sin sociala verklighet. Forskaren är det främsta instrumentet för insamling och analys av informationen (Merriam, 1994).

Vi har i uppsatsen valt en kvalitativ metod och detta på grund av att den utmärks av att ge en djupare förståelse. Vi har även känt den inlevelse som vi hade som önskan att få känna, när vi gav oss in i denna studie. En studie som denna, där syftet är att utvärdera projektet, innebär att vi lagt fokus på deltagarnas erfarenheter och upplevelser av projektet, och då främst på vilka hinder och/eller möjligheter de anser sig ha.

7.2 Intervjumetod

Genom empati och engagemang kan forskaren i en intervju med temaområden få tillgång till att upptäcka företeelser, upplevelser, egenskaper, attityder i den intervjuades värld. När syftet med en studie är att försöka förstå ett fenomen, måste forskaren bege sig ut "på fältet", det vill säga ut i samhället. I fältarbetet lämnar forskaren sitt rum för att just möta den verklighet han/hon strävar efter att i första hand förstå, snarare än förklara. Det möte som äger rum mellan intervjuare och intervjuperson kan ses som en sinnebild för all kvalitativ forskning (Rosengren, Arvidson, 2002). Att samtala är ett gammalt sätt att nå ny kunskap på. Samtalet är en grundläggande form av mänskligt samspel. Det finns många olika former av samtal, exempel på detta är prat, skvaller, fakta, föredrag och intervjuer. De olika formerna av samtal innehåller olika sorts språk, vilka alla har sina bestämda regler och tekniker. Den kvalitativa forskningsintervjun är en unik känslig och kraftfull metod för att fånga upp erfarenheter ur undersökningspersonernas vardagsvärld (Kvale, 1997). Intervjun är en situation bestående av ett samspel mellan två individer med olika och icke jämställda roller. Det är forskaren som ställer frågor och respondenten som ger svar. Intervjun är ett samspel som grundar sig på frivillighet och det är kommunikationen mellan intervjuaren och den svarande som analysen bygger på. Respondentens verbala uttryck är det som är i fokus, men beroende av intervjuens syfte kan även den icke-verbala kommunikationen (minspel, gester, kroppsspråk) ligga till grund för analysens slutsatser (Lantz, 1993).

När vi inte vet någonting eller endast vet lite om något vi studerar måste vi vara öppna för alla intryck som kan ges. Om forskaren då väljer en frågemetod som datainsamling ska också den vara så öppen som möjligt, det vill säga forskarens sätt att se på ämnet får inte, annat än i mycket övergripande mening styra samtalet. Istället skall respondenten ges ett mycket stort inflytande över vad samtalet ska handla om, hur det fortlöper, när detaljer är viktiga, även vilka detaljer som är viktiga och när de är mindre betydelsefulla. Allt utgår ifrån idén att det är respondenten som bär på "hemligheten", på den information och kunskap som forskaren söker (Rosengren, Arvidson, 2002). En fördel med intervjuer jämfört med enkäter är att bortfallet vanligtvis blir mindre eftersom intervjuaren står ansikte mot ansikte med den som intervjuas. Ytterligare en annan fördel med intervjuer är att intervjuaren inte vet vilka frågor som kommer i ett senare skede, och i och med detta är det svårt att ändra det som sagts tidigare under intervjuens gång. Nackdel med intervjuer är att det blir en högre kostnad, personligheten och arbetssättet kan påverka intervjuresultatet, den så kallade intervjuareffekten. Respondenten vill göra ett gott intryck och svarar som han/hon tror intervjuaren vill att de ska svara (Halvorsen, 1992).

Vi har använt oss av en kvalitativ intervjumetod för att vi ansåg att detta skulle ge oss en möjlighet att erhålla en djupare information inom ett begränsat område. Intervjumetodens styrka är att vi har träffat sex deltagare och utifrån detta arbetat fram sammansatta teman. Orsaken till detta val var att vi ville få en helhetsförståelse och bilda oss en uppfattning om både projektet samt dess deltagare. Vi ville även få en närhet till respondenterna där de kände att de kunde berätta för oss hur de upplever eller hur de har upplevt den tid som de har ingått i projektet. Vi kände att samtliga hade ett behov av att prata med någon och vi fick känslan av att de skulle kunna sitta med oss hur länge som helst.

7.2.1 Intervjuform

Viktigt att tänka på inför en intervju är vilken form den skall ha. Är forskaren ute efter en djupare förståelse av en persons beteende, motiv och personlighet kan intensivintervjuer användas. Intensivintervjuer är ett samtal där intervjuaren inspirerar den som svarar att med egna ord formulera sådana erfarenheter som är betydelsefulla för problemställningen. Genom att välja en friare form av intervju, med en lista över temaområden som ska tas upp föds frågorna fram i själva samtalet (Halvorsen, 1992). Det finns många fördelar med att se och höra respondenten fysiskt framför sig. Genom att få personlig kontakt uppnår forskaren en god referens till svaren, även tillgång till kroppsspråk och det som enbart våra sinnen kan upptäcka (Svenning, 2000). De flesta kvalitativa studier kräver att en intervjuguide utformas. En fördel kan vara att ha underliggande diskussionsfrågor tillhands, om det visar sig att svaren på frågorna som ställs inte är tillräckliga för syftet (Starrin, Renck, 1996).

Vi valde en intervjuguide uppbyggd på teman (se bilaga 1) med anledning av att vi var medvetna om att intervjupersonen inte tvingades in i ett bestämt tänkesätt utan kunde uttrycka och fördjupa sina åsikter på ett friare sätt. För att minimera risken för ledande frågor och för att inte påverka svaren, valde vi att ställa relativt öppna frågor som rör sig inom våra teman, tiden före projektet, vägen in i projektet och hur situationen ser ut idag.

7.2.2 Intervjupersoner

På grund av etiska övervägande har vi valt att inte ge någon individuell kontextuell beskrivning av de personer vi har intervjuat. Detta för att vi från början var begränsade till ett litet projekt med ett fåtal berörda individer. Genom att ge en utförlig beskrivning av de personer vi intervjuat, anser vi att vi skulle bryta mot den anonymitet vi lovat dessa personer. Då det ganska lätt skulle kunna gå att identifiera dem, på grund av att de kommer från olika delar av världen samt har olika utbildningar. Därför väljer vi att istället göra en gemensam kontextuell beskrivning av dem.

Av de sex deltagarna i projektet som vi intervjuat är fem kvinnor och en är man, och är alla i en ålder mellan 30 och 50 år. Personerna har olika etnisk, kulturell och individuell bakgrund, där alla kommer från länder utanför EU. Dessa människor har levt i Sverige mellan fyra och tolv år, med ett genomsnitt av fem år för majoriteten av dem. Av dessa sex personer finns det en med flyktningbakgrund och resten är direktinvandrare, det vill säga de har gift sig med en person som är svensk medborgare. Alla har arbetslivserfarenhet av sina yrken från sina hemländer med sig. Samtliga har de fått sina betyg validerade av VHS och/eller Socialstyrelsen, förutom en av deltagarna, som inte har fått ut sina dokument från sitt hemland. De har även avklarade studier i svenska för invandrare. Vid tillfället för våra intervjuer hade två av deltagarna börjat studera till andra yrken än de yrken de hade innan. En har praktikplats i sex månader inom sitt kompetensområde. En läste in sin behörighet till högskolan och väntade samtidigt på intervju till en eventuell praktikplats. En annan deltagare läste svenska på grundläggande vuxenutbildningen och den siste deltagaren vi intervjuade skulle arbeta som timanställd, inom sitt område men på en lägre nivå. I resultatdelen har vi valt att ge intervjupersonerna fingerade namn, dels för att personerna ska förbli anonyma men även för att ge texten en subjektiv karaktär.

7.3 Tillvägagångssätt

Det finns flera omständigheter som intervjuaren måste fundera på inför och i samband med intervjutillfället för att kunna sträva efter största möjliga tillförlitlighet i de svar forskaren får in. Om den första kontakten med intervjupersoner sker per telefon, är det viktigt att presentera sitt syfte väl för att undvika bortfall. Svårigheter vid en intervju kan vara att hinna med att uppfatta både det kroppsliga och det verbala språket. Ett användbart hjälpmedel är då att använda en bandspelare. Det forskaren även bör tänka på är att försöka genomföra intervjuerna så fort som möjligt under en kort tid. Detta för att eliminera risken för att intervjupersonerna diskuterar intervjuerna med varandra, och därav kan påverka varandras svar (Andersson, 2001). Vid citering av intervjupersoner bör forskaren tänka på att tal och skriftspråk skiljer sig åt. Det är inte i alla sammanhang det passar sig att citera ordagrant. Intervjupersoner kan uppfattas som mindre begåvade och att intervjun kan framstå som osammanhängande och därav svår att förstå (Kvale, 1997).

Den första kontakten med intervjupersonerna skedde via telefon. En presentation av oss själva gjordes där vi förklarade varför de valts ut för att bli kontaktade. Vi ställde frågan om de hade fått information av projektledaren som gällde en förfrågan om de kunde tänka sig att delta i intervjuer. I samtliga fall hade alla fått meddelande om att vi skulle kontakta dem, och de ställde sig positiva till deltagandet. En viktig del som vi framförde var att medverka till intervju var frivillig, och att personen i fråga inte skulle känna sig tvingad till att medverka. Vi berättade att tiden för intervjun beräknades till cirka en timme, men att detta kunde variera beroende på vad som kom fram vid intervjutillfället. En annan viktig information som vi poängterade var att personen i fråga skulle förbli anonym. Datum, tid och plats för intervjuerna bokades in och vi tackade för att de ville delta i en intervju som ska sammanställas till en utvärdering av projektet.

Fyra av intervjuerna ägde rum på Vaggaskolan i Karlshamn. Intervjuerna genomfördes i projektledarens arbetsrum och i en skolsal i samma byggnad. Två av intervjuerna genomfördes vid Blekinge tekniska högskola, där en av deltagarna intervjuades på Campus Gräsvik och den andra på Campus Annebo. Samtliga personer som vi har intervjuat har uppfattat de olika platser där intervjuerna ägt rum som positiva. Detta genom att de har vid samtliga fall känt sig hemma i den miljö där intervjuerna genomförts, därav har vi kunnat tolkat att den valda miljön har skapat en trygg känsla hos intervjupersonerna. Vid samtliga intervjuer användes bandspelare vilket intervjupersonerna inte såg som något hinder och som även var ett värdefullt hjälpmedel för oss. Det finns ingen möjlighet att skriva ner all den information som framkommer i en intervju. Vi förklarade tydligt för intervjupersonerna att banden skulle makuleras efter det att vi hade analyserat materialet.

Intervjun inleddes med att respondenterna återigen informerades om syftet med studien, vilket var att vi blivit tillfrågade av Karlshamns kommun om att utvärdera EU-projektet. De personer som vi har intervjuat har inte haft några gemensamma träffar under den tiden vi utförde våra intervjuer. Vi ansåg att risken för att de skulle prata med varandra om intervjuerna var liten, och att detta då inte skulle påverka de svar vi fått. Men vi valde ändå att genomföra intervjuerna inom en så snar tidsram som möjligt.

7.3.1 Bearbetning och analys av datamaterial

Vårt insamlade material bestod av de intervjuer vi hade spelat in på band. Förfarandet vid bearbetningen och analysen av datamaterialet började med att vi

lyssnade igenom alla intervjuer. Därefter började vi transkribera till text och då till största del ordagrant. Vi hade vid intervjutillfällena även gjort minnesanteckningar, vilket visade sig vara till stor hjälp, då det ibland var svårt att höra vad personerna sa. När alla intervjuer var utskrivna började vi det stora arbetet med att få dessa strukturerade. Det första vi gjorde var att var och en för sig läste igenom alla intervjuer. Vi hade vid våra intervjuer använt oss av tre olika teman (se bilaga 1), och utifrån dessa teman strukturerade vi upp våra intervjuer. Genom att föra anteckningar i sidan av det nedskrivna materialet, kunde vi sedan sammanställa intervjuerna under tre olika perspektiv. Dessa perspektiv var tiden före projektet, vägen in i projektet och situationen idag. Detta visade sig vara en fördel när vi sedan började skriva resultatdelen.

7.4 Etiska överväganden

All forskning som rör människor kan väcka etiska problem. Inom sociologin förs dessa etiska frågor fram även utifrån de konsekvenser som kan uppstå när resultaten publiceras. I de flesta fall är sociologen skyldig att publicera sitt resultat, oberoende av hur fientligt de inblandade eller andra personer reagerar. Det är i själva verket ett viktigt bidrag från sociologins sida till ett fritt och öppet samhälle. Det finns ingen anledning till att en forskare skall dra sig för att publicera sin studie eller frukta för negativa reaktioner från kritiker, om han/hon genomfört undersökningen på ett kompetent sätt och har stöd för sina slutsatser. Men forskaren bör noga tänka igenom vilka reaktioner som eventuellt kan uppkomma och diskutera sådana frågor med dem som varit inblandade i undersökningen innan resultaten offentliggörs (Giddens, 1998).

Ett vanligt inslag i forskningssammanhang är att inte utsätta respondenten för stress. Det är viktigt att respektera individer och deras integritet. _Då eventuella problem kan uppstå vid användandet av känslig data, kan detta undvikas genom att garantera intervjupersonerna anonymitet. Det är viktigt att informera vad syftet med intervjun är och vilken roll respondenten kommer att ha. En annan viktig fråga är vilken rätt forskaren har att tränga in i andra individers liv för att kunna få fram den information som eftersträvas (Kvale, 1997). Det finns inga enhetliga eller allmängiltiga lösningar på etiska problem inom forskningen, men forskaren måste vara uppmärksam på dem (Giddens, 1998).

Generellt tillhör invandrare en diskriminerad grupp i samhället. Detta medför att dessa personer redan innan de blivit intervjuade hamnar i ett underläge. Eftersom vi skulle intervjua personer som inte hade det svenska språket som modersmål, var vi extra noga med att uttrycka oss väl i vår presentation före intervjuerna. Vi upprepade vissa saker flera gånger för att få en bekräftelse på att intervjupersonerna hade uppfattat vad vi sa. Extra tydliga var vi på att förklara deras anonymitet och att de band vi spelat in intervjuerna på, kommer att kasseras efter uppsatsen färdigställande. För att analysera materialet skrevs intervjuerna ut från de inspelade banden till största del ordagrant. Men vi har valt att i våra citat justera talspråket till skriftspråk, för att utesluta kränkning av individen.

7.5 Urval

I EU-projektet *"Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens"* inom Karlshamns kommun har det från början ingått 22 deltagare. Inom denna grupp på

22 deltagare finns det åtta personer som av olika anledningar utgått ur projektet. Tre personer har flyttat till annan kommun. En person har skrivits ut från projektet på grund av sjukdom och två personer är för tillfället föräldralediga. En person som skrevs in under intervjutiden hör egentligen inte till projektet. En person har ej en färdig utbildning från sitt hemland.

Projektledaren kontaktade 11 deltagare av sammanlagt 14 som hon idag har någon slags kontakt med, där samtliga 11 var villiga att ställa upp för intervju. Av de deltagare som blivit kontaktade hade projektledaren ett eget önskemål om att vi skulle intervjua åtta av dem. Vi valde fyra av de åtta deltagare som projektledaren hade som önskemål. Sedan utsåg vi fyra som fanns bland de andra deltagarna som inte fanns med som önskning, beroende av att vi som utomstående slumpmässigt ville göra ett val. De sista två som valdes har valt att utbilda sig inom annat yrkesområde. Vi har genomfört intervjuer med sex av deltagarna som idag har eller har haft någon slags kontakt med projektet. Detta har vi gjort för att få en sådan klar bild som möjligt av projektet, samt att få deltagarnas upplevelser och erfarenheter av att ingå i projektet. Eftersom syftet är att utvärdera ett projekt, och vilka hinder och möjligheter som finns för deltagarna, är vi redan från början begränsade till denna grupp. Vi nöjde oss med att intervjua sex deltagare. Detta på grund av att när vi märkte att svaren blev liknande från flera av de intervjuade, ansåg vi att vi fått tillräckligt med information för att mäta det som var avsatt att mäta.

7.6 Metoddiskussion

7.6.1 Trovärdighet

Inom den kvalitativa forskningen innebär en kontroll av trovärdigheten, en försäkran att det finns empiriskt stöd och att den tolkning forskaren har gjort är rimlig (Svensson & Starrin, 1996). Validitetsbegreppet kan översättas med giltighet eller betydelse (Halvorsen, 1992). Inom de undersökningar som benämns som tolkande, avgörs det om validiteten är hög eller låg utifrån om forskaren studerar de fenomen som är avsatt att studera och om forskaren verkligen tolkar det som var planlagt att tolka (Thomsson, 2002). Validitet kan definieras som ett mätinstruments förmåga att verkligen mäta det som avses att mäta. Skillnader kan göras på inre och yttre validitet. Den inre validiteten handlar om hur studien läggs upp och dess ingående delar. Här redovisas den direkta kopplingen som finns mellan empiri och teori. Vad som grundar den inre validiteten är att påvisa om forskaren ställer rätt frågor till rätt person. Det är även viktigt att mätinstrumentet anpassas till situationen som forskaren ska mäta. Den yttre validiteten handlar om studien som helhet, med dess teori och empiri med ett bredare synsätt än i den inre validiteten (Svenning, 2000). För att beskriva sammanhang och meningsinnehåll som framkommit i empirin på ett trovärdigt sätt, bör forskaren flitigt i sin redovisning använda citat vid presentation av de utskrivna intervjuerna (Halvorsen, 1992).

Vi har genom att använda intervjuer som metod försökt att sträva efter den tillförlitlighet som är möjlig genom att använda denna metod. Vi valde intervjuer på grund av att vi ansåg att de var mest lämpade för vårt syfte med uppsatsen. Vilket var att få en djupare förståelse av erfarenheter och upplevelser. För att stärka validiteten har vi utgått ifrån tre olika teman som vi tyckte var de som lämpade sig för att uppnå uppsatsens syfte. Validiteten i uppsatsen är hög då begreppen är betydelsefulla för den problemställning vi har arbetat med. Vi har i stor utsträckning

använt citat i vår resultatdel med anledning av det Halvorsen (1992) diskuterar ovan, vad gäller användning av citat och trovärdighet.

7.6.2 Styrka och svagheter med fältarbetet

Alla vetenskapliga metoder har sina starka och svaga sidor. Styrkan med fältarbetet och kvalitativ metod är att det ger en djup och trovärdig information. Fältarbetet skapar även flexibilitet för forskaren genom att ge en möjlighet att ändra sin strategi och följa upp intressanta vinklingar som uppkommer. De svaga sidorna av fältarbetet är att metoden endast kan användas vid studie av relativt små grupper eller samhällen. Resultatet av fältundersökningen kan endast gälla för den grupp som studeras (Giddens, 1998).

Vi anser att den valda metodens svaghet kan styrkas med hjälp av vårt tillvägagångssätt när det gäller fältarbetet. Vi kopplade samman denna tanke med när Giddens (1998) diskuterar att en svag sida av fältarbetet är att metoden endast kan användas vid studie av relativt små grupper eller samhällen. Då vi i utvärderingen av projektet hade tillgång att intervjua 11 deltagare anser vi att vi har en styrka i vårt metodval då vi valt att intervjua sex av dessa personer.

Genomförandet av samtliga intervjuer gjordes tillsammans. Detta anser vi har varit en god hjälp, dels vid intervjutillfällena och även efteråt vid analyseringen av materialet. Vid intervjuerna har en av oss fört minnesanteckningar, vilket visade sig komma till nytta vid sammanställningen av resultat och analys. Den andra av oss koncentrerade sig på att ställa frågor. Under intervjuens gång har vi var och en haft möjlighet att ställa frågor som har kommit fram under samtalets gång.

Vi har känt att intervjupersonerna upplevt det positivt att kunna fästa blicken på två olika personer under tiden vi satt tillsammans. Denna upplevelse/känsla har vi haft möjlighet att lägga märke till då en av oss har haft tid till att koncentrera sig på att anteckna och även tolka gester och ansiktsuttryck. Vid intervjutillfällena av deltagarna i projektet tyckte vi det var lätt att förstå vad personerna sade. Den förklaring vi anger under 7.4 att vi noga redogjort för intervjupersonerna före intervjun, detta förfarande gjorde vi innan vi visste hur mycket personerna förstod av det svenska språket. Denna uppfattning ändrades när vi lyssnade av banden och skulle transkribera materialet. Det vi hörde vid avlysningen av banden var att vissa av intervjupersonerna pratade väldigt lågt och otydligt. Detta gjorde att vid ett par tillfällen var det svårt att höra vad som sades och vi fick här och där lyssna av banden flera gånger. Då vi sammanlagt har utfört sex intervjuer har vi i efterhand märkt vilket tidskrävande efterarbete det är med intervjuer.

Våra känslor som uppstod efter intervjutillfällena, berodde på att de flesta av intervjupersonerna hade starka känsloladdade berättelser inom sig att vi blev helt utmattade efteråt. Vi upplevde det som positivt i denna stund att vi varit två som deltagit, då vi efteråt kände ett behov av att prata ut om innehållet som framkommit i det meningsfulla intervjuerna.

8. Resultat

Resultatet kommer att presenteras i två delar. Denna indelning är gjord på grund av att resultatdelen för själva projektet, punkt 8.4 skall kunna lyftas ut ur uppsatsen och

utgöra den utvärdering vi har som delsyfte med denna studie. Den första delen visar resultatet av vår empiriska undersökning, det vill säga vad vi fått fram av våra intervjuer. Denna del har vi valt att redovisa under de teman vi har utgått från under våra intervjuer, tiden före projektet, vägen in i projektet och situationen i dag. I del två presenteras en utvärdering av projektet, utifrån syftet som är att utvärdera EU-projektet "Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens", samt fördjupa förståelsen för vilka möjligheter och/eller hinder välutbildade invandrare möter vid introduktionen till arbetsmarknaden inom Karlshamns kommun.

8.1 Tiden före projektet

Resultatet av våra intervjuer visar att det har stor betydelse för hur deltagarna i studien har blivit mottagna av det svenska samhället. För dem som är direktinvandrare har tiden innan de ingick i projektet handlat om att få kämpa på egen hand. Detta har handlat om allt från att ta sig in på sfi till att försöka hitta tillfälliga arbeten för att kunna försörja sig ekonomiskt. Det har inte handlat om att kunna utvecklas eller komplettera sin utbildning utan om en kamp för att klara sin vardag. Moussad uttrycker det så här.

Jag sökte asyl men fick uppehållstillstånd med anknytning, då jag hunnit gifta mig under tiden. Det var här eländet började, en krock med det svenska samhället och segregationen. Jag miste min flyktingstatus eftersom jag gift mig vilket innebar att jag inte fick hjälp vare sig med sfi eller bidrag för överlevnad. (Moussad)

Moussad känner sig besviken på myndigheter och olika instanser, han anser inte att de hjälpte honom med att komma in i det svenska samhället. Han upplevde att han blev helt utlämnad till att klara sig själv i ett främmande land. Alla deltagarna utom Hatmone (som fortfarande läser svenska på grundläggande vuxenutbildningen) har aktivt själva försökt att söka arbete eller studier innan de ingick i projektet. Fyra av sex deltagare har sökt mellan 50 och 100 arbeten, och om de överhuvudtaget fått svar har dessa alltid varit negativa. Moussad har varit på en anställningsintervju på tolv år. Deltagarna trodde att det skulle vara betydligt lättare att få ett arbete här i Sverige, vilket visar sig genom när Moussad och Sarah uttrycker sig så här.

Jag trodde aldrig att det skulle vara så svårt att få ett arbete här. (Sarah)

Jäkla svårt med att få ett arbete. Jag sökte många men kom inte ens till intervju. Jag var inte alls intressant för någon, och det är jag fortfarande inte. Möjligheterna är lika med noll. Precis som för alla andra invandrare, det är en fruktansvärd attityd mot oss invandrare. När jag kom hit fick jag en chock när jag upptäckte hur det svenska samhället fungerade, när man skulle försöka ta sig fram i det. Men det är klart det var –90 talskris här då, så fort jag visade mig hos någon myndighet fick jag höra att det inte ens finns pengar till våra egna (svenskar). Det var tufft att höra detta. (Moussad)

Moussad har en förståelse för att det är en konkurrensutsatt arbetsmarknad han befinner sig i, denna förståelse delas även av de andra deltagarna. Men att det ändå är okunskap, fördomar, attityder och kränkningar som visar sig i första hand. De känner sig särbehandlade på grund av att de identifieras som en grupp, i stället för att samhället ser dem som enskilda individer. Deltagarna påtalar ofta i intervjuerna att samhället inte ser dem som individer och att de känner sig orättvist behandlade genom höga krav från arbetsgivare. Men diskriminering möter de främst i kontakter

med myndigheter i vardagen. De talar om en systematisk diskriminering, i första hand inom det svenska systemet.

Arbetsförmedlingen fungerar precis som alla andra verksamheter i Sverige. De är alla riktade till svenskar. Vi har ett helt annat utgångsläge och kommer alltid att ha det, så länge det är verksamheter som endast är avsedda för svenskar. Vi invandrare har ett eget samhälle utanför. Det svenska samhället tillhör inte oss, det befinner sig helt någon annanstans. (Moussad)

Jag sökte en tjänst som innebar att jag skulle ha hemspråksundervisning för barn. Detta är inom min kompetens, men jag fick inte tjänsten för att jag inte pratade perfekt svenska. Tjänsten fick en annan utan utbildning inom ämnet. När jag ifrågasatte detta fick jag till svar att det var inte så viktigt att ha rätt utbildning, när det gällde undervisning i ett annat språk. (Bea)

Moussad och Bea beskriver den diskriminering och särbehandling respondenterna i studien känner. Trots att individen försöker påverka sin situation, står de maktlösa. De karaktäristiska återkommande synpunkterna under intervjuerna, är alla hinder som finns inom det svenska systemet. De upplevde att det största hindret är valideringen av deras utbildning. De accepterar att komplettera sina utbildningar, med det som saknas för att få en godkänd utbildning i Sverige. Däremot tycker projektdeltagarna att, det är fel att de ska behöva läsa de poäng som VHS har godkänt. Problemen är, att de högskolor eller universitet som deltagarna varit i kontakt med inte vet hur de ska hantera bedömningen av utbildningsbevis. Samtliga projektdeltagare eftersöker att högskolorna och universiteten ska kunna utgå från VHS bedömning av deras betyg, och utifrån den försöka hjälpa till med det som de behöver komplettera. Istället har det i samtliga fall sagts från högskolornas sida att de inte vet hur de ska förfara med dessa valideringar, utan det enklaste är att deltagarna genomför hela utbildningen. Moussad och Olga beskriver situationen så här.

Jag tyckte att bedömningen av min utbildning från VHS var ganska bra. Men när jag träffade studievägledaren på universitetet fick jag en kalldusch. Han tyckte inte att mina 90 poäng var något att ta tillvara på, han sa att VHS har sin bedömning och vi har vår. Jag skulle med andra ord börja konkurrera med gymnasieelever, för att söka till högskolan. När man läst i 16-17 år av sitt liv, och sedan då behöva läsa ytterligare sju, åtta år, då känns det som att någonting är fel. (Moussad)

Jag fick min utbildning validerad av VHS till 150 poäng. Men när jag kontaktade högskolan för komplettering godkände de inte VHS bedömning. Vad ska man göra? Jag blev jättebesviken, deprimerad, vad är det som förväntas av mig? Ingen kunde svara på detta, så jag tänkte att nu skaffar jag mig en svensk utbildning. Det är säkraste sättet att få ett jobb, men det är inte detta jag vill. Om någon kommer med ett jobb inom min kompetens, då smiter jag direkt från min svenska utbildning (Olga).

Båda citaten uttrycker en besvikelse, uppgivenhet och en maktlöshet hos deltagarna. Frågor som respondenter hela tiden återkommer till är, vad är det som är fel? Våra tolkningar av hur deltagarna ser på hur deras utbildningar validerats, visar att de känner sig kränkta som människor. Även det att brist på information från olika instanser i samhället, försvårar deltagarnas möjligheter att kunna påverka sin situation. Att de står som utbildade på dokumentet från till exempel Arbetsförmedlingen, beskriver Bea som om att myndigheten tagit hennes identitet ifrån henne. Hennes hjälplöshet speglas i citatet nedan.

Hur kan en arbetsförmedlare ha rätt att skriva på det där pappret att jag inte har någon utbildning, när jag hade visat mina betyg. Det värsta är att det inte hjälpte vad jag sa, hur ledsen eller arg jag än blev. Och ingen kunde tala om för mig vad jag skulle göra för att få hjälp med mina betyg. (Bea)

Resultatet visar också att deltagarna ser språket som en viktig del av integrationen i det svenska samhället. Men att vägen dit för direktinvandrarna har varit svår på grund av att de fått sköta språkinläring själva eller med hjälp av sin man eller hustru. Direktinvandrarna uttrycker ändå att de haft större möjligheter att lära sig det svenska språket, eftersom de pratar svenska i sina hem. Alla intervjupersonerna är välutbildade och har haft motivation till att lära sig det svenska språket för att kunna komma vidare. Det har dock varit svårigheter med sfi undervisningen då den inte är individanpassad.

Alla språk behöver tid. Jag har haft möjlighet att träna mitt språk hemma, vi pratar ju jämt svenska. Men desto mer man pratar, läser och skriver är bra. Jag hjälper mig själv genom att fortsätta, därför är jag kanske inte lika besviken som de som inte har klarat av sfi efter fyra, fem år, man måste vara motiverad till det man gör. (Sarah)

Språket har betydelse för att klara vardagen, men att sätta analfabeter och högskoleutbildade i samma kurser, vad vill man med detta? Det är bara för att få ut folk i en massa åtgärder. Till exempel den som kommer som 60-åring och skall sätta sig och läsa på sfi i ett ex. antal år och då gå på socialbidrag. Finns det inget mer värdefullt för dessa människor att få göra? (Moussad)

Svårt med att anpassa mig i Sverige till systemet. Det viktigaste var att lära mig svenska för att komma in i och förstå systemet. Därför studerade jag i åtta månader på sfi, det var det första jag gjorde. Efter detta tog jag en sex månaders intensivkurs i svenska. Efter två och ett halvt år var jag färdig med sfi, intensivkurs, svenska A, B och engelska A, detta var jättetufft, men man måste göra detta för att bli färdig. (Bea)

Många går på sfi kurser tre till fyra år bara för att få bidrag från socialen, de utnyttjar systemet, vilket gör att alla vi invandrare stämplas som att vi vill leva på bidrag. (Olga)

Det som Moussad, Bea, Sarah och Olga beskriver visar att det inte alltid varit så lätt med den svenska inläringen, då det har funnits människor på olika kunskapsnivåer inom sfi. Men att motivationen har haft betydelse för deltagarna att klara av den svenska språkundervisningen. Genom att deltagarna har en hög utbildning ställer de högre krav på sig själva, både vad gäller att kunna få ett arbete, utvecklas och avancera. Förutom att klara sin försörjning har deltagarna även ambitionen att komma vidare i sin yrkeskarriär.

Den sociala tillvaron för deltagarna påverkar deras motivation och i vilken mån de orkar kämpa emot alla hinder de möter i det svenska samhället. De flesta av deltagarna säger att de har och har haft svårigheter med integrationen i vardagen. Människor runt omkring tar avstånd, vill inte tilltala dem, och har till och med sagt upp kontakten med make/maka som tagit hit en "så där utlänning". Men det största problemet infinner sig hos myndigheter och verksamheter där fördomar och attityder

märks mest. En kvinna uttrycker det så här när vi pratar om hur den sociala tillvaron fungerar:

Ja, mer eller mindre. Det handlar om olika människor, det är inte bara i Sverige det är likadant överallt. I ditt egna land kan du välja de vänner du vill umgås med, men om du flyttar till ett annat land kan du inte välja. De människor du träffar där får du lära dig att betrakta som dina vänner. Tyvärr är det så. (Sarah)

Tolkning av citatet är att den sociala tillvaron är begränsad. Det finns inte många möjligheter att kunna välja de människor de vill umgås med, det är endast de närmaste bekanta. Då invandrarna har små möjligheter att komma in på arbetsmarknaden eller i samhället i övrigt, bidrar detta till hinder för att knyta egna kontakter.

Det har också varit jobbigt för dem som är direktinvandrare, genom att de inte själva har kunnat bidra till sin försörjning, utan varit beroende av sin man eller hustru. Detta märks tydligt då Moussad beskriver hur hans situation blev när han fick uppehållstillstånd genom anknytning.

Jag hade inga pengar på den tiden, varje gång jag behövde något fick jag be frugan om pengar. Men hade hon skaffat en "sån" kille så fick hon stå för den kostnaden. Det var en mycket tuff period hon var ingen rik tjej och hade barn från tidigare äktenskap. Det borde vara omvända roller. (Moussad)

När Moussad refererar tillbaka till denna tid, ser vi av det kroppsspråk han uppvisar och det tonläge som används hur förnedrande det var att som man bli försörjd av en kvinna. Genom att vi som intervjuare vet vilket land Moussad kommer ifrån, kan vi förstå hans känslor inför denna situation, beroende på de traditioner och normer som han har med sig från sitt hemland.

8.2 Vägen in i projektet

När frågan ställdes till intervjupersonerna om hur de fått kontakt med projektet, var det ingen som direkt kunde svara på detta. Efter hand framkom det att de blivit upplysta från olika håll om projektets existens.

Första gången var det Marie, hon för invandrare. (Hatmone)

Det var genom Arbetsförmedlingen. (Sarah)

Efter alla mina träffar på arbetsförmedlingen som aldrig gav något, tänkte jag att jag måste göra något vettigt av mitt liv. Jag träffade en studievägledare här på Vaggaskolan, där jag berättade min situation. Då berättade hon om projektledaren (Vår notering), och tyckte att jag skulle ta kontakt med henne. (Moussad)

Jag tror att det var arbetsförmedlingen som gett projektledaren (Vår notering) mitt namn, för hon kontaktade mig på telefon. (Bea)

Av min kompis. Jag tycker det är konstigt att jag inte fick reda på projektet av arbetsförmedlingen istället. (Olga)

Jag vet inte hur jag kom i kontakt med projektet. (Nilla)

Citaten visar att deltagarna har kommit i kontakt med projektet på olika sätt. Endast två personer vet säkert att det var från Arbetsförmedlingen informationen om projektet kom.

De invandrare som skrivs in i projektet får någon form av ersättning under projekttiden. Denna ersättning består av antingen socialbidrag, arbetslöshetsersättning, aktivitetsstöd eller lön från de arbetsplatser som erbjuder praktikplatser eller arbete av något slag. Det har endast förekommit individuella träffar mellan projektledaren och de som deltagit i projektet. Vid de samtalen har de gått igenom deltagarens situation, det vill säga bakgrund, utbildning och vad som behöver planeras in för fortsatt kontakt med varandra. Efter detta har kontinuerliga träffar skett, antingen hos projektledaren eller via telefonkontakt. Men dessa träffar tycker deltagarna inte har gett någonting. Under inledningen av våra intervjuer riktas hård kritik mot projektledaren, genom att de tycker att hon inte kunnat hjälpa dem att få sysselsättning inom deras kompetensområde. Våra tolkningar är att alla deltagare, utom Moussad gick in i projektet med både förväntningar och förhoppningar av att få ett arbete. De trodde att de problem de mött själva till exempel med validering, tillträde till arbetsmarknaden och kontakter med myndigheter etcetera skulle lösas av projektledaren. Citaten nedan beskriver den förväntan deltagarna hade innan de träffade projektledaren för första gången.

Jag trodde att hon skulle kunna hjälpa mig att få ett arbete inom mitt yrke. Att hon (projektledaren) skulle kunna göra så jag slapp läsa det som högskolan sagt. (Olga)

Jag kände att det fanns hopp, hon ska hjälpa mig i framtiden. (Hatmone)

Jag trodde att vi skulle kunna ordna en praktikplats med en gång. Men det visade sig vara svårt, jag trodde aldrig att det skulle vara så svårt. Vi provade flera gånger tillsammans men det var hopplöst. (Sarah)

Nej, nej, nej, jag hade inte en förhoppning om någonting. Jag var inställd på en massa skit, precis likadant som i alla andra åtgärder jag varit inne i. (Moussad)

Jag hade förhoppningar från början att projektet skulle hjälpa mig att hitta rätt väg. Att hon (projektledaren) genom kontakter och genom att känna systemet skulle kunna hjälpa till med min värdering. Jag menar att hon (projektledaren) skulle kunna säga att jag är en egen individ, så att de skulle titta på mina betyg och till mig som människa. Så att jag skulle slippa läsa från början. Men systemet som finns stoppar henne (projektledaren) hur mycket hon (projektledaren) än gärna vill. Det måste ändras i regeringen, eller vem det nu är som bestämmer om sånt här. (Bea)

Av ovanstående citat kan utläsas att deltagarna efter en tid i projektet och då tillsammans med projektledaren, stött på samma problem som de själva haft innan. Deltagarna riktade då hård kritik mot det svenska samhällets system istället för mot projektet och projektledaren. De främsta problemen som individerna i projektet mött tillsammans med projektledaren är validering och att intresset för att ta emot praktikanter med utländsk bakgrund inom Karlshamns kommun endast funnits i en begränsad omfattning. Men citaten visar även att det finns en brist på kunskap bland deltagarna hur det svenska systemet fungerar. Olga trodde att genom projektet skulle hon komma undan de kompletteringar som valideringen krävde. Men att gå in

med de förhoppningar som deltagarna gjorde visar även på en bristande information om vad projektet innebar och vad detta skulle kunna åstadkomma.

Projektledarens främsta uppgift har varit att ge vägledning, råd och stöd åt projektets deltagare. Då deltagarna i projektet hunnit vara i Sverige under flera år innan de blev kopplade till projektet, har de tappat både självkänsla, motivation och kompetens. Vilken betydelse vägledning, råd och stöd projektledaren har gett under tiden i projektet beskriver Moussad och Nilla nedan.

Det är detta vi behöver hjälp med först och främst. Det känns som att någonting håller på att hända, den mörka tiden som har varit håller på att brytas. Det ljusnar någonstans, det finns någon (projektledaren) som bryr sig om oss. (Moussad)

Jag är jättetacksam för henne (projektledaren), även att det finns ett sådant här projekt. Hon (projektledaren) har gett mig jättemycket. (Nilla)

Citaten ovan påvisar vikten av att de människor som kommer till Sverige från andra länder, i ett tidigt stadium behöver hjälp med att skapa sig en framtidstro, bygga upp sin självkänsla och hjälp med att underlätta integrationen till det svenska samhället. Detta genom att få information och kunskap om hur den svenska kulturen, traditioner, normer och värderingar fungerar i arbetsliv och vardag. Projektdeltagarna anser att om de hade kommit i kontakt med ett sådant här projekt direkt när de kom till Sverige, hade de kanske inte behövt förlora sin självkänsla, framtidstro. Men de anser att projektledaren har lagt ner ett betydelsefullt arbete på att hjälpa dem med att få tillbaka tillit och framtidstro.

8.3 Situationen idag

Vid tillfället för våra intervjuer, var alla deltagarna sysselsatta med något. Hatmone läste fortfarande grundläggande svenska, Bea och Olga studerade på högskolan för att få en annan, men framförallt en svensk utbildning. Sarah har en praktikplats som sträcker sig fram till april månad, och var mycket nöjd med denna placering. Moussad läser in behörighet till högskolan, samtidigt som han väntade på en intervju till praktikplats. Nilla hade samma dag som intervjun ägde rum avslutat sin praktik, men skulle börja arbeta som timanställd vikarie.

Moussad var den person som var mest negativt inställd till projektet från början. Hade han vetat om att det var ett EU-projekt hade han aldrig begett sig till den första träffen med projektledaren. I dagsläget är Moussad den deltagare som är mest positiv till projektet.

Det kändes mycket lätt att prata med henne (projektledaren), en öppen person, en tuff tjej. Det kändes att detta kanske är en person som vill att man ska ut och jobba. Ett helt annat sting i det här än det som hänt tidigare.....detta projekt är det första ärliga försöket på tolv år, men det är ett litet steg av många. (Moussad)

Moussad var den enda deltagaren i studien som hade gått in i projektet med inställningen av att det återigen var en av alla åtgärder han varit sysselsatt i. Han är idag mycket tacksam över den hjälp och det stöd som projektledaren har gett honom. Hade han inte fått denna hjälp hade han idag varit lika negativt inställd till hela samhället som han var innan projektiden. Förmodligen skulle han ta tillfälliga

arbeten, överleva genom att fuska lite här och där. För det är genom tillfälliga arbeten, att behöva arbeta svart och fuska med bidrag, som invandrare i det svenska samhället försörjer sig, eftersom de inte ges tillträde till arbetsmarknaden menar Moussad. Idag ser han framåt och hans mål är att komplettera sin utbildning, men först hoppas han få den praktikplats som projektledaren har på gång åt honom. Han behöver arbeta för att komma ifatt med sin ekonomi, innan han påbörjar sina framtida studier.

Sarah gick in i projektet med förväntningar av att få en praktikplats. Detta visade sig inte vara så enkelt som hon trott. Även att Sarah har och har haft problem med att få arbete i Sverige, har hon en förmåga att se objektivt på de problem hon stött på. Detta beroende av att hon i sitt hemland har erfarenheter av den position hon haft inom sitt yrke där. Hon menar även att stagnationen på arbetsmarknaden i Blekinge inte underlättar chanserna att få ett arbete. För Sarah var det viktigare att få en praktikplats än att få hjälp med råd, stöd och integration, eftersom det sociala livet fungerar bra. Idag har hon en praktikplats inom sitt kompetensområde och som varar till april månad. Hon tycker att hon har haft tur som har fått denna praktikplats, och menar att det är enda sättet för invandrare att få visa sina kunskaper.

Bea är besviken på hela det svenska samhället och systemet. Hon ställer sig hela tiden frågande till hur systemet i Sverige fungerar. Hon är negativt inställd till både projekt och projektledare. Hon poängterar trots sin negativa inställning att projektledaren verkligen vill hjälpa, men att det är systemet som stoppar även henne. Det visade sig att hon gick in i projektet med för stora förväntningar på att få ett arbete, genom att tro att projektledaren skulle kunna bortse från bedömningen av betygen. Idag studerar Bea på högskolan, där hon själv har valt en ny yrkesinriktning. Hon har inte valt denna utbildning på grund av att hon är intresserad av den, utan beroende av en kommande brist på personal inom detta yrke. Då hon menar att det ökar hennes chanser att få ett arbete i Sverige.

Hatmone har ett svårt utgångsläge för att få ett arbete inom sin kompetens. Hon kom till Sverige som flykting, och får inte ut sina dokument från sitt hemland. Hon har en lång väg framför sig innan hon ens kan börja komplettera det som behövs för att arbete inom sitt yrke. Idag läser hon grundläggande svenska på vuxenutbildningen. Hatmone är mycket tacksam för kontakten med projektledaren, hon känner hopp om att projektledaren ska kunna hjälpa henne i framtiden. Samtidigt menar hon att projektet inte har förändrat hennes situation, den är densamma som innan.

Olga fick sina betyg validerade till 150 poäng av VHS, men högskolan godkände inte detta. Hon gick in i projektet med stora förväntningar av att få ett arbete inom sitt kompetensområde. Olga har endast haft en praktikplats en kortare stund, där hon förövrigt tyckte att hon placerades fel. Hon valde själv att börja studera inom ett helt annat område än den tidigare utbildningen. Detta är inget hon vill göra, men gör det för att i framtiden kunna försörja sin familj. Olga tycker att projektledaren är en mycket energisk kvinna, som vill hjälpa alla, men att samhället stoppar henne. Hon tror att hon hade valt att börja studera, även om hon inte hade ingått i projektet.

Nilla är helt inställd på att komplettera sin utbildning, men måste först klara av ett nationellt språktest i svenska. Hon är jättetacksam över allt som projektledaren har hjälpt henne med. Hon tror inte att hon hade kunnat komma så här långt på egen hand, då hon genom projektet fått praktikplats inom sin kompetens. Hon är tacksam och känner att det finns hopp om framtiden, tack vare sitt deltagande i projektet.

8.3.1 Förändringar framöver

De förändringar och behov som deltagarna skulle vilja se i en fortsättning av projektet är att det behövs anställas fler projektledare. Deltagarna menar att det behövs fler

engagerade projektledare, för att kunna påverka och bilda opinion i samhället. Att bilda opinion är viktigt för att kunskap ska nå ut i samhället. Deltagarna anser att det finns ett behov av att rekrytera människor till olika instanser i kommunens verksamhet, som har kunskap om invandrares situation. Att individer knyts tidigare till projektet är även det en viktig faktor, för att undvika att människor tappar sin kompetens och självkänsla. En annan viktig aspekt är att se till att alla instanser inom kommunen har information om att det finns ett pågående projekt och vilket syfte det har. Men även projektet i sig behöver marknadsföra sig bättre för att nå ut till fler människor. Efterfrågan finns också på att inte enbart ha individuella träffar med projektledaren, utan även träffar där hela gruppen möts och kan utbyta erfarenheter. De som arbetar inom projektet behöver knyta kontakter med det svenska näringslivet, visa att det finns människor med resurser. Det som samtliga deltagare tydligt markerar i intervjuerna är att politiker inom Karlshamns kommun måste engageras, men framför allt att kommunen som helhet måste intressera sig i dessa frågor. Kommunen bör föregå med gott exempel, genom att erbjuda praktikplatser och se invandrarnas kompetens som en resurs. Detta skulle bidra till att även den privata sektorn blir uppmärksam och ser de resurser som finns inom kommunen, i och med välutbildade invandrares kompetens.

8.4 Slutsatser av resultatet

Våra tolkningar av den empiriska undersökningen i studien är att deltagaren i projektet har haft en besvärlig situation tiden före projektet. De har var och en för sig fått söka den kunskap vad gäller svenska normer och attityder de behövt för att ta sig fram i det svenska samhället. Hjälpen från de instanser och myndigheter de kommit i kontakt med i samhället, har så gott som varit obefintlig. Projektdeltagarna har utifrån de problem som uppstått dragit lärdom av problemen, och därav gjort nya försök. Men genom att de anser sig ha blivit systematiskt diskriminerade, genom fördomar och attityder då främst från samhällsnivå och arbetsliv, har de mist sin motivation, självkänsla och framtidstro till att kämpa vidare. Attityder och fördomar som individerna har utsatts för, har resulterat i kränkningar, ilska, maktlöshet och en negativ inställning till hela det svenska systemet. De attityder och fördomar deltagarna har stött på har till exempel varit att samhället först och främst behandlar alla invandrare som en grupp, istället för enskilda individer. Deltagarna känner sig även kränkta för att de mist sin yrkesstatus, genom att inte få tillgång till arbetsmarknaden, vare sig det gäller anställning eller praktik. Resultatet visar att det varit fler hinder än möjligheter i integrationen till den svenska arbetsmarknaden.

8.5 Utvärdering av projektet

8.5.1 Resultatbeskrivning av projektet *"Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens"* inom Karlshamns kommun.

Resultatet avser projekttiden 1 maj, 2001 till och med 31 december, 2002. Initialt i denna studie såg vi att Karlshamns kommun arbetade utifrån två olika målsättningar. Mål 1) Enligt den ansökan som är skickad till Växtkraft Mål 3, Svenska ESF - rådet, har projektet inom Karlshamns kommun följande syfte och mål.

Syfte

- Att tillvarata invandrarnas sociala kompetens - kunskaps och utbildningsmässigt, socialt, kulturellt och språkligt.
- Att underlätta integrationen för invandrarna och bredda deras möjligheter att få arbete inom sina kompetensområden eller gå vidare till kompletterande studier.
- Att försöka bidra till att skapa en framtidstro hos invandrarna och en övertygelse om att de kan påverka sin egen framtid.
- Att påverka offentliga och privata företag/myndigheter till att skapa kvalificerade praktikplatser åt välutbildade invandrare och på sikt få företag/myndigheter att ge invandrare anställning.
- Att företag genom att anställa invandrare får kompetens att knyta internationella kontakter.
- Att vidga möjligheterna för näringslivet i Karlshamns kommun att få tillgång till viktig kompetens och därmed förbättra tillväxten (Projektbeskrivning, bilaga till ansökan till Växtkraft Mål 3).

Mål

Projektet ska leda till att invandrarnas kompetens stannar i Karlshamns kommun genom att de erbjuds arbeten direkt efter projektet eller efter kompletterande studier. Satsningen kommer att vidga kunskapen och kompetensen i kommunen. Vid projekttidens slut ska sjuttio procent av projektdeltagarna ha gått vidare till antingen anställning eller studier (Projektbeskrivning, bilaga till ansökan till Växtkraft Mål 3).

Mål 2) Grundtanken och syftet med projektet är att erfarenheter som projektet genererar skall kunna berika andra kommuner och verksamheter.

Detta var de målet som projektansvarig beskrev för oss som projektledarens uppgift i projektet.

Enligt vår uppfattning är Mål 1 och 2 olika mål, vilket gör att vi i största mån fokuserat oss på Mål 1 men även berört Mål 2. Vår tolkning är att det inte är bra när målbilden är olika för såväl vår undersökning som för projektets resultat. Resultat enligt Mål 1 var enligt vår studie att av totalt 22 personer var det sju projektdeltagare som inte gått vidare till anställning eller studier. Innebörden av detta är att 15 personer eller 70 procent uppfyllt Mål 1. Gällande Mål 2 så har vi inte sett några dokumenterade processer som skulle kunna återanvändas eller lämnas över till andra kommuner eller verksamheter. Vår slutsats är att arbetsprocessdokumenten är nödvändiga att ta fram före projektets slut.

Grundtankar för mål och syften i Växtkraft Mål 3: s program är att projekten skall hjälpa och stärka individen på den svenska arbetsmarknaden, genom att utveckla deras kompetens. Huvuduppgiften inom Växtkraft Mål 3 programmet är att höja kompetensen för de människor som behöver, så att de får en möjlighet att söka nya arbeten eller att få ett arbete överhuvudtaget. I studien har vi behandlat insatsområdet integration och mångfald. För de projekt som finns inom detta område gäller det att stödja integration och mångfald för personer med utländsk bakgrund.

Projektledningen inom Karlshamns kommun har utformat sin verksamhet själva. Projektledaren hade innan hon anställdes inom projektet inga erfarenheter av liknande arbete. Under projekttiden har projektledaren arbetat fram arbetsmetoder

och rutiner när det gäller förfarandet av de deltagare som ansöker om att ingå i projektet. Dessa verktyg är en viktig resurs att kunna ta tillvara på och utgå från vid förlängningen av projektet som kommer att gälla från 1 januari, 2003. Eftersom projektledaren inte hade tidigare erfarenhet av liknande projekt, har det varit tidskrävande att arbeta fram metoder som fungerar i projektet. Arbetet hade kunnat underlättas om projektledaren tagit del av erfarenheter, rutiner och arbetsmetoder från liknande projekt i Sverige.

Det mest omfattande hinder som funnits har varit att högskolorna inte har en utarbetad metod för validering, vilket många gånger har stoppat upp fortsatt arbete för projektledaren och projektdeltagaren. Om lösningar på detta problem kan hittas inom snar framtid, öppnar det upp möjligheter för personer med utländsk bakgrund och utländska dokument att komma vidare till studier och arbeten. Mycket tid av projektledarens arbete har varit att försöka ordna praktikplatser för att deltagarna ska komma ut och få förståelse för hur det svenska arbetslivet fungerar. Det har varit mycket svårt att ordna praktikplatser, mycket svårare än vad projektledaren hade kunnat föreställa sig. Detta visas genom följande citat.

I två fall har jag fått gå in med ett handledararvode. Då har jag låtit en handledare få 500 spänn i månaden för att ta emot...ta sig an dem. Lite mutepengar om man säger så...kanske (Projektledare).

Vi refererar till ovanstående citat när vi anser att det finns brister i samarbetet mellan verksamheterna inom Karlshamns kommun och projektet. För att uppnå mål och syfte som ligger till grund för projektet, måste samarbete mellan olika samverkande parter fungera i kommunen. Resultatet visar bland annat att endast två deltagare har fått information via Arbetsförmedlingen att projektet fanns. Kritik måste då riktas mot denna instans som är en av medfinansierarna till projektet. Bristande information och kommunikation inom kommunens förvaltningar och verksamheter, försvårar både arbetet för projektledaren och möjligheterna för deltagarna att få tillträde till arbetsmarknaden. Projektledaren har haft svårigheter att få igång ett samarbete med det privata näringslivet, trots informationsträffar där de fått upplysning om projektet och dess syfte. Vår uppfattning är att Karlshamns kommun skulle vinna på att deras egna verksamheter och förvaltningar ser deltagarnas kunskaper och kompetens som en resurs inom kommunen. Säkerligen skulle detta bidra till att även både den privata och offentliga sektorn öppnar sina verksamheter för människor med utländsk högskolekompetens.

Projektledaren har varit aktiv och engagerad i sitt arbete. Det hon först och främst har fått arbeta med är att bygga upp deltagarnas självkänsla, motivation och framtidstro. Detta har blivit en av hennes främsta arbetsuppgifter under projektetiden och är även något hon lyckats med. Deltagarna i projektet är i dagsläget sysselsatta med antingen studier eller arbete i någon form. Deltagarna tycker nuförtiden att det finns en framtid för dem i Sverige.

Negativa effekter som hindrar alla inblandade parter i projektet är strukturella brister i det svenska samhällssystemet. Det främsta hindret för projektet, är att det inte finns gemensamma regler för hur VHS och Socialstyrelsen bedömer att utländska dokument ska hanteras av högskolorna. Andra hinder har varit att projektet inte fått tillgång till platser där deltagarna har kunnat utöva praktik. Även språket har visat sig vara ett hinder för deltagarna att få behörighet till den svenska högskolan.

Behörigheten till högskolan kräver både svenska och engelska, deltagarna i projektet kommer från utomeuropeiska länder där de oftast inte läst något av dessa språk.

Projektledarens roll har inte varit en lätt uppgift, då hon under hela projektiden mött olika hinder för projektets fortskridande. Att inte kunna arbeta mot ett hinder i sänder, har försvårat hennes arbetssituation gentemot deltagarna, då projektledaren oftast fått rikta sin koncentration mot många och komplicerade hinder samtidigt. Projektledaren kan inte kritiseras för de problem och hinder som framkommit i arbetet med projektet. Dessa hinder och problem måste lösas på samhällsnivå. Det projektet kan bidra med i dessa frågor är att visa på de svårigheter som framkommit, även att försöka marknadsföra sig bättre och försöka bidra till att skapa opinion i frågor som rör integration och mångfald i det svenska arbetslivet.

Genom att Karlshamns kommun har tilldelats ekonomisk finansiering från ESF har kommunen med hjälp av dessa medel, kunnat arbeta fram ett arbetssätt för projektet, vilket har kunnat stärka och hjälpa individer till sysselsättning inom kommunen. Det har även genererat i en helt ny projektledartjänst där projektets syfte och ansvar har kunnat utveckla projektledaren. Under den korta tid projektet pågått har de samverkande parterna i projektet uppnått de mål som var satta. Projektledaren har på ett tillfredställande sätt arbetat framåt med de deltagare som ingått i projektet. Både med att skapa sysselsättning åt dem, men framförallt har hon lyckats med att bygga upp deras självkänsla och skapat en framtidstro för dem i Sverige.

Den privata sektorn har varit svår att nå ut till, och därav behövs någon form av nätverk konstrueras. En idé som projektledaren har kring detta är att deltagarna gör upp en Curriuum Vitae (CV). Utifrån dessa kan det göras en katalog som skickas ut till företagen, där det visas vilka människor som finns till förfogande i Karlshamns kommun vid ett kommande rekryteringsbehov. Det har varit något lättare att få tillgång till praktikplatser på exempelvis skolor inom kommunen. Svårigheter att ordna praktikplatser till vissa deltagare beror på att de kommer in för sent i projektet. De har hunnit tappa sin kompetens under de år de varit utan arbete. Det kommer säkerligen att bli lättare för många av invandrarna när öststaterna kommer med i EU, då de kanske automatiskt får tillgodoräkna sin utbildning och kompetens. Storkommunerna har en fördel i och med det att invandrarna stannar kvar där, vilket gör att de kan anpassa sina utbildningar därefter. Men även en liten kommun som Karlshamn behöver den kompetens som de här människorna har att ge.

Projektet har beviljats en förlängning där det fortsättningsvis kommer att plockas in deltagare från hela västra Blekinge. Projektet kommer även att ha kontakt med flyktingförläggningarna, för att tillhandahålla information om det finns välutbildade personer där. Detta för att de invandrare eller flyktingar med kompetens fortare ska kunna integreras i det svenska samhället. Tankar finns att även studera de invandrare som har sysselsättning, men befinner sig på för låg nivå till vad de har kompetens för.

9. Analys

I analysen har vi använt Elias och Scotsons samt Tillys sociologiska teorier som presenterats i kapitel 6. Detta har vi gjort för att försöka få en förståelse, men även för att få stöd för de tolkningar vi kommit fram till i vårt resultat. Syftet i studien är att försöka få en ökad förståelse för vilka möjligheter och eller hinder välutbildade invandrare möter vid introduktionen till arbetsmarknaden i Karlshamns kommun.

I analysen av studien har vi utgått från Elias och Scotsons teoretiska modell Pars pro toto. Resultatet visar på att om invandrarna skall kunna acklimatiseras till det svenska samhället, har det betydelse för på vilket sätt integrationen går tillväga. Integrationen är viktig för att människor ska kunna bli delaktiga och få en fungerande relation både till det nya samhället och till de individer som lever där. I resultatet kan vi se att det är här problemen börjar. När projektdeltagarna har kommit till Sverige, är de redan på förhand definierade som avvikande, tillhörande en och samma grupp, där samhället i stort bedömer dem efter olikheter istället för att försöka se till deltagarnas individuella egenskaper. Deltagarna i projektet kommer från andra länder än Sverige. De har kommit hit till Sverige med sin kultur, sina normer, värderingar och traditioner. Genom att tradition, kultur, normer och värderingar skiljer sig åt individer emellan, blir det att det uppstår en uppdelning mellan grupper. Det blir svenskar "vi", invandrare "dom". Elias och Scotson (1999) menar att den moraliska differentieringen har en viktig roll för att etablera och upprätthålla maktskillnader. Detta görs genom att den etablerade gruppen tillskriver outsidersgruppen en underlägsenhet. Det finns redan en skapad bild av invandrare som brottslingar, hotfulla och farliga, vilket gör att alla invandrare får denna egenskap som en grupp.

Det svenska samhället och svenskar ser inte projektdeltagarna som enskilda individer, utan ser dem som tillhörande en gemensam grupp. Det som gör att svenskarna ser varandra som tillhörande en annan grupp, är att de har byggt upp sociala band, har en stark kollektiv medvetenhet, ett gemensamt normsystem och en social kontroll av hur de ska handla och agera i olika situationer tillsammans med andra människor. Svenskarna blir då den etablerade gruppen, som ger sig själva makten att bestämma över definitionerna och då tillskriva invandrarna som en outsidersgrupp. Den främsta maktresursen som svenskar har är den gemensamma sammanhållningen, vilket gör att de ser sig själva som "vi" och invandrarna som "dom". Invandrarna har oftast inte byggt upp ett eget normsystem, vilket gör att de blir mer individualister och därav svårt att påverka sin situation. För projektdeltagarna innebär detta bland annat att de saknar kontakter som kan knyta dem till arbetsmarknaden. Detta visar Soydan (2000) har en avgörande betydelse när arbetsplatser rekryterar medarbetare i dag.

Det största arbetet i projektet har varit att hjälpa till att få tillbaka den förlust av människovärde, självuppskattning, självrespekt men även en förlorad kompetens hos deltagarna. Att integrationen har en stor betydelse visas både i vårt resultat där Moussad säger att det är denna hjälp invandrare först och främst behöver. Det visar sig även i Rapport integration 2001, där de menar att egenförsörjning är nyckeln till integrationen, och att det är i arbetslivet invandrare får social kontakt och framförallt får lära sig det svenska språket. Projektdeltagarna menar att så länge inte valideringsproblematiken bland Sveriges högskolor har lösts, kommer det att bli svårt för dem att få ett arbete som motsvarar deras kompetens. Men även att det är viktigt att få bort den statiska diskrimineringen i samhället.

I tidigare forskning har uppmärksammats det Integrationsverket anger i Rapport 2001. Här menar de att det är nödvändigt att myndigheter, kommuner, företag, arbetsmarknadsorganisationer och högskolor samarbetar för att få fram lösningar hur integrationen kan underlättas.

Deltagarna har fått sin utbildning i skolor från andra länder: Då utbildningssystemen i de olika länderna skiljer sig från de Svenska medför det att, problem uppstår vid bedömningen av deras utbildningar.

Enligt Tilly (2000) är skript och lokal kunskap två viktiga faktorer som har betydelse för ojämlikheten. När individer saknar den lokala kunskapen, innebär det att de i stor utsträckning får improvisera i de sociala relationer de befinner sig i. Genom att improvisera i olika situationer görs misstag och oförutsedda konsekvenser uppstår. Detta innebär att individen hela tiden får gå tillbaka för att hämta nya skript, för att kunna utöka den delade kunskapen tills han eller hon som nykomling deltar i de solidaritetsrutiner som förutsätter en sådan kunskap.

Som vi har visat i resultatet präglas invandrarnas första tid i Sverige av en kamp att på egen hand försöka klara sin vardag. Det har varit svårt för deltagarna att förstå det svenska samhället och de system som råder här. Genom att de inte har fått hjälp med att integreras till det svenska samhället och då inte heller får kunskap om svenska normer, traditioner och värderingar kan de ej heller erhålla det mönster som ligger till grund för fungerande sociala relationer. Det som visat sig i resultatet är att deltagarna inte fått tillräckligt med information och kunskap om hur de ska förstå till exempel, problem som uppstått med valideringen av deras dokument. Denna brist på information från samhällets instanser försvårar invandrarnas möjligheter att kunna påverka sin situation, genom att inte veta hur de ska bete sig i dessa situationer. Moussad säger i resultatet att det var en chock att upptäcka hur det svenska samhället fungerade, när han skulle försöka ta sig fram i det. Det är svårt att komma in i ett nytt samhälle, där normer, traditioner, värderingar med mera skiljer sig från de som individen har med sig från sitt hemland. Detta innebär att människor inte vet hur de ska bete sig och det är lätt att det blir en kulturkrock med det nya samhället. Att hitta alla de underförstådda överenskommelser som finns i olika sociala relationer i samhället tar lång tid. Har individen då inte tillräckligt med kunskap får han eller hon gå tillbaka och hämta nya skript och lära sig utifrån dessa. Men problemen ligger inte enbart på individnivå. Det vi kan se av tolkningar i resultatet är att även det svenska samhället med dess instanser, myndigheter och verksamheter brister i sin kunskap vad gäller hur de ska möta de problem som uppkommer. För högskolornas del när det gäller hur de ska bedöma invandrarnas betyg som validerats av VHS, kan vi se att de inte har stött på dessa problem förut, och vet därför inte hur de ska bete sig i denna situation. Det finns inga givna regler eller lagar som talar om för dem hur de ska bemöta det individuella kompletteringsbehovet.

När Soydan (2000), diskuterar statisk diskriminering, menar han att invandrarna exkluderas genom att de bedöms och sätts inom en kategori. Detta medför att myndigheter och arbetsgivare blir mindre benägna att värdera ansökningar från invandrare. Att kategorisera individer exempelvis svenskar - invandrare medför att skillnader förstärks vad gäller ojämlikheten. Det som främst kan ses i resultatet är den yttre skillnaden. Vilket visat sig i när projektdeltagarna sökt arbete, har arbetsgivarna sett till den externa skillnaden trots att de har innehaft likvärdig kompetens som de andra sökande. Detta blir särskilt tydligt här bland annat då Bea sökt arbete, men en svensk kvinna fick arbetet trots att hon hade sämre meriter.

Arbetsgivarna har endast sett till kategorin invandrare - svensk, istället för att se till de kvalifikationer individen har. Även Brune (1993) och Schierup m.fl. (1992) pekar på att det sker en degradering av invandrare i det svenska arbetslivet. De talar bland annat om tysta rangordningar av olika nationaliteter i arbetslivet, systematisk avvisning på grund av orealistiska språkrav, och arbetsgivares negativa attityder.

10. Diskussion

EU-projektet "Tillvaratagande av invandrarnas högskolekompetens" inom Karlshamns kommun har bidragit till att alla deltagarna har någon form av sysselsättning. Två deltagare som ingått i studien, håller fortfarande på att behörighetskomplettera för att bli behörig till högskolestudier. Två av deltagarna studerar på högskola, en annan har praktikplats inom sitt kompetensområde och den siste deltagaren arbetar inom sitt område, men på en lägre nivå. Det som kan utläsas av resultatet är att EU-projektet har lyckats uppfylla vissa delar av sitt syfte och mål. Det projektet lyckats uppnå är att få deltagarna att gå vidare till antingen studier eller anställning, men framförallt har projektledaren lyckats med att skapa framtidstro och en övertygelse om att deltagarna kan påverka sin egen framtid.

De problem som funnits har varit att det varit svårt att påverka privata och offentliga företag att ta fram kvalificerade praktikplatser, som skulle leda till framtida anställningar. Projektets syfte att knyta internationella kontakter och ett mål att 70 procent av deltagarnas kompetens ska stanna kvar i kommunen, är svåra att uppnå på ett så här tidigt stadium i projektet. Det finns många hinder och problem som behöver utredas innan ett projekt kan börja arbeta mot ovan mål och syfte.

Deltagarna i projektet är överens om att det är attityder i samhället och den människosyn som finns på invandrare som är orsaken till deras problem. Detta kan likställas med den moraliska differentiering som Elias beskriver i boken, *Etablerade och outsiders* när det gäller att gruppen "outsiders" får representera "värsta" minoritet och där syftar vi till att invandrarna får utstå med att bli den underlägsna gruppen i det svenska samhället. Vad samhället måste utgå ifrån är att invandrarna precis som svenskarna ska ses som en enskild individ, med egen identitet. Inte som idag att alla personer med utländsk bakgrund stämplas som en gemensam grupp. Vad gör egentligen det svenska samhället för att dels hjälpa dessa individer men också för att få oss svenskar att förstå deras situation och anledning till att de är här. Om inte samhället kan hjälpa dessa människor att på ett snabbt och effektivt sätt integreras, och då kunna ta tillvara på deras livserfarenheter och akademiska bakgrund. Hur ska då en projektledare på kort tid lyckas integrera sina deltagare till arbetslivet.

Deltagarna har upplevt sitt deltagande i projektet till största del som positivt. De är främst positivt inställda till projektledarens aktiva engagemang med att försöka återskapa deras självkänsla, motivation och framtidstro. Den negativa inställning deltagarna har haft till projektet, grundar sig i deras förväntningar av att få ett arbete genom projektet.

Våra tolkningar är att även om deltagarna är negativt inställda till vissa delar inom projektet, har de en stor delaktighet i framtida projekt. Detta genom de erfarenheter de delat med sig under sin tid i projektet som resulterat i arbetsmetoder och rutiner som projektet kan dra nytta av i framtiden. Men även att projektet kan dela med sig till andra av de erfarenheter och kunskap detta genererat.

Den empiriska undersökningen i studien visar att deltagarna i projektet har haft en besvärlig situation tiden före projektet. De har var och en för sig fått söka den kunskap vad gäller svenska normer och attityder de behövt för att ta sig fram i det svenska samhället. Hjälpen från de instanser och myndigheter de kommit i kontakt med i samhället, har så gott som varit obefintlig. Projektdeltagarna har utifrån de problem som uppstått dragit lärdom av problemen, och därav gjort nya försök. Men genom att de anser sig ha blivit systematiskt diskriminerade, genom fördomar och attityder då främst från samhällsnivå och arbetsliv, har de mist sin motivation,

självkänsla och framtidstro till att kämpa vidare. Attityder och fördomar som individerna har utsatts för, har resulterat i kränkningar, ilska, maktlöshet och en negativ inställning till hela det svenska systemet. De attityder och fördomar deltagarna har stött på har till exempel varit att samhället först och främst behandlar alla invandrare som en grupp, istället för enskilda individer. Deltagarna känner sig även kränkta för att de mist sin yrkesstatus, genom att inte få tillgång till arbetsmarknaden, vare sig det gäller anställning eller praktik. Resultatet visar att det varit fler hinder än möjligheter i integrationen till den svenska arbetsmarknaden. Där det största hindret visade sig vara validering av utländska dokument.

Denna studie har även visat att en persons verk har hjälpt flera individer med utländsk bakgrund att hitta tillbaka till någon form av självkänsla och framtidstro. Skulle detta ansvar tas från flera i det svenska samhället såväl från den offentliga och privata sektorn, skulle situationen för projektets deltagare antagligen ha sett annorlunda ut. Vad är det då projektledaren har gjort? Hon har hjälpt dessa individer att ta det lilla klivet, för att våga, som för dom är det stora klivet in i det svenska samhället.

Tidsaspekten har dock varit för snäv både för projektet och för projektledaren, vilket inneburit att det har varit svårt att hinna med att arbeta fram arbetsmetoder och rutiner från grunden. Det är alltid tidskrävande att hitta strategier för ett fungerande arbetssätt. Ett förfarande kunde ha varit att ta mer del av liknande projekts kunskaper vad gäller arbetsrutiner inom området, och nyttjat den tiden till att försöka få igång en debatt inom Karlshamns kommun om alla de hinder som stoppar invandrande kompetent arbetskraft.

När vi ser till själva projektet i Karlshamns kommun kan vi se att de måste försöka knyta deltagare till sig tidigare för att hjälpa dem med integrationen som vi sett har en viktig betydelse för att de ska kunna komma vidare i det svenska samhället. Det måste även fås till ett större samarbete mellan de myndigheter och verksamheter som finns inom Karlshamns kommun. Men framförallt måste kunskap om invandrarnas situation och behov nås ut till alla berörda parter inom kommunen. Arbeta för att få bort det ointresse som finns för att anställa personer med utländsk bakgrund, även att det inte ens finns praktikplatser att tillgå.